

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Міжнародних економічних відносин»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор
_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої
освіти
на тему
«Стратегічні пріоритети інвестування аграрного сектору
України в контексті зарубіжного досвіду»

Виконав здобувач вищої освіти
2 курсу, групи МЕВ-22м(1,4)
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»
_____ Харченко Я.Г.
« ____ » _____ 2024 р.

Керівник роботи
к.е.н., доцент
_____ Тетяна РЕШИТЬКО
« ____ » _____ 2024 р.

Рецензент к.е.н., доцент

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет Економічний

Кафедра Міжнародних економічних відносин

Рівень вищої освіти Магістр

Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Іван МИЦЕНКО

«_____» _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Харченко Ярослава Григоровича _____.

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи Стратегічні пріоритети інвестування аграрного сектору України в контексті зарубіжного досвіду

2.Керівник роботи

Решитько Тетяна Володимирівна к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3.Строк подання роботи до захисту

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Мета роботи –виявити проблеми інвестиційної діяльності та розробити стратегічні пріоритети інвестування аграрного сектору України в контексті зарубіжного досвіду.

Завдання: дослідити сутність понять інвестиції, класифікація інвестицій, інвестиційна діяльність; розкрити специфіку інвестиційного ринку України; вивчити особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України; оцінити джерела інвестиційних ресурсів аграрного сектору України; проаналізувати стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України; оцінити пріоритети щодо інвестування аграрного сектору України; вивчити та узагальнити зарубіжний досвід інвестування в аграрний сектор економіки; окреслити стратегічні пріоритети щодо стимулювання інвестиційної активності в аграрному секторі з урахуванням зарубіжного досвіду.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	доцент Решитько Т.В.		
Розділ 2	доцент Решитько Т.В.		
Розділ 3	доцент Решитько Т.В.		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми і об'єкта дослідження	01.06.2023-01.08.2023	
2	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу, складання календарного плану його виконання	02.08.2023-15.08.2023	
3	Опрацювання навчальної та наукової літератури і складання плану роботи	16.08.2023-03.09.2023	
4	Проведення наукових досліджень, обробка фактичного матеріалу	04.09.2023-06.10.2023	
5	Написання тексту 1-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	07.10.2023-23.10.2023	
6	Написання тексту 2-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	24.10.2023-11.11.2023	
7	Написання тексту 3-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	12.11.2023-30.11.2023	
8	Усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення кваліфікаційної роботи	01.12.2023-10.12.2023	
9	Перевірка на плагіат	11.12.2023-31.12.2023	
10	Отримання відгуку наукового керівника	01.01.2024- 10.01.2024	
11	Зовнішнє рецензування роботи	11.01.2024 - 21.01.2024	
12	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної комісії		

Дата видачі завдання

« ____ » _____ 2023 року

Підпис керівника

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« ____ » _____ 2023 року

Підпис здобувача

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Харченко Я.Г. Стратегічні пріоритети інвестування аграрного сектору України в контексті зарубіжного досвіду. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня «магістр» за освітньо-професійною програмою “Міжнародні економічні відносини” із спеціальності “Міжнародні економічні відносини”. – Центральноукраїнський національний технічний університет. Кропивницький. 2024. – 71 с.

В роботі досліджено сутність понять інвестиції, класифікації інвестицій, інвестиційної діяльності, розкрито специфіку інвестиційного ринку України. Розглянуто особливості та стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України. Визначено джерела фінансування капітальних інвестицій та обґрунтовано їх переваги і недоліки у вітчизняному аграрному секторі. Узагальнено теоретичні положення і методичні підходи щодо оцінок інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки за основними ознаками та обґрунтовано напрями їх активізації. Розроблено заходи покращення інвестиційної привабливості регіону за інституціональним напрямком регіональної політики. Досліджено досвід розвинутих країн світу щодо залучення інвестицій в сільське господарство, виявлено, що підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств практично неможливо без залучення інновацій та інвестицій. Розроблено стратегічні пріоритети щодо інвестування аграрного сектору України з врахуванням кращого зарубіжного досвіду

Ключові слова: інвестиції, капітальні інвестиції, іноземні інвестиції, інвестиційна діяльність, джерела фінансування капітальних інвестицій, аграрний сектор економіки.

ANNOTATION

Kharchenko Y.G. Strategic investment priorities of the agricultural sector of Ukraine in the context of foreign experience. - Manuscript. Thesis for obtaining a Master's degree of higher education under the educational and professional program "International Economic Relations" on the specialty "International Economic Relations". - Central Ukrainian National Technical University. Kropyvnytskyi. 2024. - 71 p.

The work examines the essence of the concepts of investment, classification of investments, investment activity, reveals the specifics of the investment market of Ukraine. The peculiarities and state of investment activity in the agrarian sector of the Ukrainian economy are considered. Sources of capital investment financing are identified and their advantages and disadvantages in the domestic agricultural sector are substantiated. The theoretical provisions and methodical approaches regarding the assessment of investment activity in the agricultural sector of the economy are summarized according to the main characteristics and the directions of their activation are substantiated. Measures to improve the investment attractiveness of the region have been developed according to the institutional direction of regional policy. The experience of the developed countries of the world regarding the attraction of investments in agriculture was studied, and it was found that increasing the efficiency of agricultural enterprises is practically impossible without the attraction of innovations and investments. Strategic priorities for investing in the agricultural sector of Ukraine have been developed, taking into account the best foreign experience.

Keywords: investment, capital investment, foreign investments, investment activity, sources of capital investment financing, agricultural sector of the economy.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	12
1.1. Сутність, класифікація інвестицій, інвестиційна діяльність	12
1.2. Специфіка інвестиційного ринку України.	19
1.3. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України.	22
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	34
2.1. Оцінка джерел інвестиційних ресурсів аграрного сектору України.	34
2.2. Аналіз стану інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України.	41
2.3. Оцінка перспектив щодо інвестування аграрного сектору України.	45
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	53
3.1. Зарубіжний досвід інвестування в аграрний сектор економіки.	53
3.2. Стратегічні пріоритети стимулювання інвестиційної активності вітчизняних аграрних підприємств з врахуванням зарубіжного досвіду.	60
Висновки до розділу 3	68
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема інвестування аграрного сектору економіки є надзвичайно важливою для розвитку кожної держави. Від її вирішення залежить стан та функціонування національної економіки, можливість економічного зростання, рівень ефективності виробництва, конкурентоспроможність виробленої продукції тощо.

Нині вітчизняні аграрні форми господарювання нерідко стикаються із значними проблемами у фінансуванні. Адже для впровадження інновацій та нових технологій в сільське господарство потрібно залучати кошти з різних джерел інвестування за допомогою сучасних методів. Здійснення інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки має свої характерні особливості, які потребують всебічного вивчення та дослідження.

Зарубіжний досвід свідчить, що формування інвестиційної привабливості окремих регіонів і галузей економіки має важливе значення для успішного розвитку та існування багатьох країн світового господарства. Вивчення та дослідження досвіду залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки в зарубіжних країнах, може бути корисним і для нашої держави, оскільки дозволить створити привабливий інвестиційний клімат в Україні.

Дана тема дослідження на сучасному етапі актуальна, корисна для практики, має велике прикладне значення та сприяє розвитку економіки нашої держави.

Питання інвестування аграрного сектору економіки України розглядалися у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких М.Брейді, Ф.Модільяні, М.Мілер, Дж.Кейнс, П.Самюелсон, В.Нордгауз, Р.Конг, К. Бутс, М. Джегерс, А. Умаїр, Н. Гражевська, С.Дем'яненко, А.Кузнєцова, О. Захарчук, М. Кропивко, А.Мертенс, Ю. Лупенко, Т.Мацибора, Г. Калетнік тощо. Проте питання пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності в аграрному секторі України з врахуванням

зарубіжного досвіду, яке зараз на часі, ще не зовсім вивчені, тому, потребують додаткового дослідження.

Мета дослідження – виявити проблеми інвестиційної діяльності та розробити стратегічні пріоритети інвестування аграрного сектору України в контексті зарубіжного досвіду.

Задачі дослідження. Відповідно до поставленої мети, у роботі були поставлені такі завдання:

- дослідити сутність понять інвестиції, класифікація інвестицій, інвестиційна діяльність;
- розкрити специфіку інвестиційного ринку України;
- вивчити особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України;
- оцінити джерела інвестиційних ресурсів аграрного сектору України;
- проаналізувати стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України;
- оцінити пріоритети щодо інвестування аграрного сектору України;
- вивчити та узагальнити зарубіжний досвід інвестування в аграрний сектор економіки;
- окреслити стратегічні пріоритети щодо стимулювання інвестиційної активності в аграрному секторі з урахуванням зарубіжного досвіду.

Об’єкт дослідження. Об’єктом дослідження є інвестиційна діяльність аграрного сектору економіки України в контексті зарубіжного досвіду.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретично-методичні положення та рекомендації прикладного характеру щодо активізації інвестування вітчизняного аграрного сектору економіки в контексті зарубіжного досвіду.

Інформаційне забезпечення проведених досліджень. Інформаційною базою для виконання дослідження стали законодавчі, правові, нормативні документи України, дослідження вітчизняних, зарубіжних вчених і практиків у сфері інвестиційної діяльності аграрного сектору економіки, статистичні дані Державної служби статистики України щодо інвестування, публікації і наукові статті надруковані у фахових виданнях, інформаційні дані з мережі Інтернет.

Методи дослідження. При виконанні магістерської роботи застосовувалися наступні методи: аналітичний, групування, класифікації, логічний, монографічний, економічного аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, систематизації та узагальнення.

Теоретична та практична значимість отриманих результатів полягає у наступному:

- визначено джерела фінансування капітальних інвестицій та обґрунтовано їх переваги і недоліки в аграрному секторі економіки України;
- узагальнено теоретичні положення і методичні підходи щодо оцінок інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки за основними ознаками та обґрунтовано напрями їх активізації;
- розроблено заходи покращення інвестиційної привабливості регіону за інституціональним напрямком регіональної політики. Наголошено, що підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств практично неможливо без залучення інновацій та інвестицій;
- визначено стратегічні пріоритети щодо інвестування аграрного сектору України з врахуванням кращого зарубіжного досвіду;

Практичне значення отриманих результатів нашого дослідження полягає у тому, що висновки, пропозиції та рекомендації запропоновані у роботі, допоможуть у складанні інвестиційних програм і проектів у аграрному секторі економіки України з врахуванням кращого зарубіжного досвіду.

Елементи наукової новизни. Отримало подальший розвиток обґрунтування необхідності розробки заходів покращення інвестиційної привабливості аграрного сектору за інституціональним напрямком регіональної політики і здійснення для цього комплексу економічних, соціальних та інституціональних заходів.

Апробація результатів дослідження та їх публікація. Результати дослідження апробовані на III міжнародній науково-практичній конференції «Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем» у Центральноукраїнському національному технічному університеті на кафедрі міжнародних економічних відносин (8 грудня 2023 року). Основні моменти дослідження опубліковано у статті «Інвестування аграрного сектору економіки України – один з пріоритетів міжнародних економічних відносин» в електронному Збірнику праць.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі «Теоретичні основи формування інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України» показано сутність економічної категорії інвестиції, дано класифікацію інвестицій, розкрито сутність інвестиційної діяльності, специфіку інвестиційного ринку України та особливості інвестування в аграрному секторі економіки України.

В другому розділі «Аналіз інвестиційної діяльності аграрного сектору економіки України на сучасному етапі» здійснено оцінку джерел інвестиційних ресурсів аграрного сектору, аналіз стану інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки та зроблено оцінку перспектив щодо інвестування аграрного сектору України.

У третьому розділі «Стратегічні пріоритети щодо покращення інвестування аграрного сектору економіки України в контексті зарубіжного досвіду» досліджено та визначено стратегічні пріоритети щодо стимулювання інвестиційної активності вітчизняних аграрних підприємств в

контексті зарубіжного досвіду, перспективи формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки України з урахуванням зарубіжного досвіду.

Обсяг роботи. Робота викладена на 71 сторінці, містить 5 рисунків 4 таблиці, 6 додатків, список використаних джерел налічує 82 найменування та викладений на 7 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІВ АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

1.1. Сутність, класифікація інвестицій, інвестиційна діяльність.

Інвестиції та інвестиційна діяльність завжди привертала увагу вчених економістів. Питання щодо інвестиційного впливання є досить важливими в економіці країни, оскільки підприємства мають формуватися та розвиватися за рахунок грошових коштів та інвестицій, а інвестиційна діяльність має сприяти економічному зростанню національної економіки.

З'ясуємо сутність інвестицій як економічної категорії. У вітчизняній літературі наукового і навчального характеру термін «інвестиції» з'явився порівняно недавно – широкого вжитку «вказана дефініція набула в період переходу національної економіки від командно-адміністративного управління до ринкової. У словниках економічного характеру такого терміну не спостерігалось, а був термін «капітальні вкладення»[1;4].

Термін «інвестиції» (від лат. *investio*– одягаю, або *investire*– вкладати) означає «вкладення цінностей, коштів або довгострокове вкладення капіталу в підприємство, справу»[2].

Інвестиційна діяльність будь-якої держави регулюється законодавчо. На всіх гілках законодавчої влади розроблені нормативні акти, що регулюють інвестиційну діяльність: Конституція України, Закони України, постанови Уряду, регіональні, місцеві законодавчі акти.

У широкому розумінні, під інвестиціями розуміють механізм фінансування та економічного зростання національної економіки. Для стабільного розвитку економіки, держава повинна створити сприятливі умови інвестування.

Найбільш повно розкривається сутність категорії «інвестиції» в Законі України «Про інвестиційну діяльність». В ньому під інвестиціями розуміються «всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в

результаті якої утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект»[3].

До таких цінностей відносяться: «грошові кошти, земельні паї, цільові банківські вклади, цінні папери (акції), нерухомість, авторські права, інтелектуальні цінності; різні види знань, що мають вигляд технічної документації, виробничий досвід, "ноу-хау", правоволодіння землею, право користування природними, водними ресурсами тощо» [3].

Виходячи з вищевказаного, сутність поняття інвестиції можна подати як: «інвестиції як цінність; інвестиції як процес; інвестиції як сума витрат; інвестиції як генератор майбутніх благ» [7].

Вітчизняні вчені А. Загородній, Г. Вознюк, та Т. Смовженко вважають, що інвестиції є «грошовими, майновими, та інтелектуальними цінностями, які вкладено в підприємницьку або іншу діяльність для отримання доходу чи соціального ефекту» [8].

Є багато тверджень сутності поняття «інвестиції», це пояснюється специфікою та різними підходами наукових традицій та шкіл. Австрійська школа трактує інвестиції «як обмін задоволення потреб людини сьогодні на задоволення її потреб у майбутньому»[9].

Представник французької школи П. Массе запевняв, що -. «інвестиції є актом обміну отримання задоволення потреб нині, на отримання задоволення їх в перспективі, використовуючи інвестиційні блага» [9].

Американський вчений Дж. Кейнс розглядає сутність інвестицій з кількох сторін: «з одного боку, як акумульований дохід для накопичення ресурсів, іншими словами - потенційний інвестиційний попит; з іншого боку – інвестиції є вкладом (витратами), що показують приріст вартості капітального майна, або реалізовані попит і пропозиція» [10].

Представники західної школи П. Самюелсон, В. Нордгауз бачать в інвестиціях «важливий та мінливий елемент видатків, який сприяє збільшенню капіталу, вчені наголошують, що інвестиції мають подвійне значення, оскільки визначають короткостроковому періоді обсяг

виробництва продукції, впливаючи на сукупний попит. А у довгостроковому періоді інвестиції сприяють економічному зростанню завдяки капіталоутворенню, впливаючи на обсяг виробництва продукції та сукупну пропозицію» [10, с.171].

Зарубіжні дослідники, вивчаючи економічний зміст інвестицій, виділяють такі критерії: «приріст капіталу; додатковий дохід; зменшення частки поточного споживання, за умови, розширення споживання в майбутньому» [10].

Інвестиції можуть бути «в грошовій та товарній формах, у формі майна та інших цінностей. Інвестиції у формі грошей це грошові ресурси, банківські депозити, паї та цінні папери. Інвестиції у товарній формі можуть бути у двох формах; рухомій і нерухомій» [3].

Капітальні інвестиції – це «купівля фізичних активів підприємством для використання їх в досягненні довгострокових перспектив і поставлених цілей» [11]. До капітальних інвестицій відносяться: споруди, нерухомість, виробничі цехи, устаткування тощо. Джерелами використаного капіталу можуть бути: банківські угоди - угоди з венчурним капіталом.

Сутнісну характеристику вкладення коштів і очікувані результати від цієї дії показано на рис. 1.1.

Сутнісна характеристика вкладення коштів у:	
«-цінні папери, валюта, розміщення капіталу в банках; - у людський капітал (науку, особистість, освіту); - в основний капітал (будівництво, машини, обладнання); - у створення нового та модернізацію існуючого виробництва.	
Очікувані результати:	
-отримання прибутку; -економічне зростання в країні; -створення конкурентного середовища; -модернізація виробництва; -створення нового капіталу; -підвищення добробуту населення; -підвищення фінансової стійкості та платоспроможності»[12].	

Рис. 1.1. Сутнісна характеристика інвестицій та очікувані результати від їх вкладення

Джерело: [2, 5, 6].

З часом, погляди науковців стосовно визначення першочергової мети інвестиційної діяльності змінювалися. Відповідно до класичної економічної теорії- основною метою інвестиційної діяльності фірми є отримання якнайбільшого доходу.

Теорія стійкого економічного зростання передбачає для підприємства, фірми- стійке економічне зростання. Сучасна економічна теорія головною метою інвестування бачить покращення рівня життя власників фірми, підприємства шляхом підвищення їх вартості.

Отже, головне завдання інвестиційної діяльності – отримання максимального доходу (прибутку).Разом з тим, досягнення великих доходів спричиняє збільшення рівня інвестиційних ризиків»»[10].

Інвестиції мають велике значення для розвитку економіки країни. Їх класифікують за певними ознаками. Така класифікація інвестицій допомагає знайти правдиву інформацію для вибору вдалого варіанту вкладення коштів. Класифікаційні ознаки інвестицій показано на рис. 1.2.Вони дають змогу визначити шляхи та оцінити інвестиційну діяльність. Так, прямі іноземні інвестиції дають змогу здійснити довгострокові вкладення коштів компаніями-нерезидентами країни в національну економіку для створення підприємств, купівлі акціонерного та статутного капіталу тощо.

«Класифікаційні ознаки інвестицій за:				
Об'єктами вкладання коштів	Характером використання	Регіональною ознакою	Формами власності	Джерелами фінансування
фінансові	валові	внутрішні	приватні	власні
реальні	чисті	зовнішні	державні	позичкові
			змішані	залучені»[10]

Рис. 1.2.Класифікація інвестицій
Джерело: [10;12].

Різні галузі економічної науки - мікроекономіка, макроекономіка, фінансова теорія по – різному трактують сутність поняття інвестиції.

З огляду на це, «мікроекономіка займається дослідженням економічних процесів на рівні підприємств, макроекономіка досліджує закономірності і

особливості дії економічних процесів на макрорівні, а фінансова теорія – досліджує питання переливу капіталу і фінансового забезпечення існування економіки»[10].

Мікроекономіка

«Під інвестиціями розуміють процедуру утворення нового капіталу, що включає засоби виробництва і людський капітал, тобто вкладання коштів у підприємство для підтримання в належному стані та покращення засобів виробництва і збільшення обсягів капіталу» [14].

Макроекономіка

«Інвестиції є частиною сукупних видатків, складаються з трьох частин: перша частина, інвестиції в основний капітал (виробничі інвестиції) до них відносяться: видатки на модернізацію устаткування, придбання нової техніки, технологій, створення нових підприємств, їх удосконалення і реконструкцію; друга частина, інвестиції у будівництво житла: витрати на придбання нового житла; третя частина, інвестиції у запаси: витрати для збільшення товарних запасів фірм. Можна сказати, що інвестиції - це частка ВВП, не спожита в поточному році, яка може сприяти економічному зростанню» [13].

Фінансова теорія

«В інвестиціях бачать залучення реальних чи фінансових активів, тобто, вкласти сьогодні кошти, щоб завтра отримати прибутки. Іншими словами, під інвестиціями розуміють обмін сьогодні певної вартості на більшу у перспективі вартість, або інше трактування - інвестиції - це сума витрат фінансових, трудових і матеріальних ресурсів у довгостроковій перспективі для розширення активів і прибутків»[15].

Механізм провадження інвестиційної діяльності включає в себе як «об'єкт (основні засоби, цінні папери, оборотні кошти, вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальна власність, майнові права та ін.) так і суб'єкт (інвестори, замовники, особи які виконують роботи, користувачі об'єктів інвестиційної діяльності, а також постачальники, підприємства

(різного роду організації: фінансові, банківські, страхові, інвестиційні) та інші учасники інвестиційного процесу). Суб'єктами також можуть виступати як фізичні так і юридичні особи, в тому числі закордонні, а також державні і міжнародні організації»[3].

Зауважимо, що діяльність підприємства пов'язана із застосуванням інвестицій, «удосконалюється відповідно до властивих йому чинників і реалізується через провідну функцію в економічному розвитку держави. Підприємства повинні приймати виважені рішення щодо залучення коштів у вигляді інвестицій для посилення своєї економічної безпеки та подолання фінансових проблем» [16].

Інвестиційна діяльність підприємства – це «комплекс заходів і впливів фізичних осіб та підприємств осіб, які вкладають власні ресурси з ціллю отримання позитивного фінансового результату в процесі пошуку інвестиційних засобів, визначення результативних інструментів інвестування, розробка програми для збільшення інвестиційного портфелю та забезпечення його застосування»[17].

Головна мета інвестування– розробити і застосувати інвестиційну стратегію підприємства, що «досягається шляхом:

- виконання стрімкого економічного піднесення підприємства;
- максимізації прибутків від інвестиційної діяльності;
- забезпечення мінімальних інвестиційних ризиків;
- забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства»[18].

Інвестиційна діяльність виконується на основі: інвестування, що «здійснюється фізичними особами, підприємствами які не належать державі, різного роду асоціаціями, а також різноманітними громадськими та релігійними організаціями; інвестування яке належить державі (здійснюється органами керування та управління державою, а також підприємствами які мають статус державних та установами); іноземного інвестування, яке відбувається зарубіжними країнами, юридичними та фізичними особами;

спільного інвестування, яке реалізується особами України та інших країн» [11].

Інвестиційна діяльність направлена «на всебічний розвиток підприємства, його технологічного вдосконалення, отримання прибутку, акумулювання капіталу, а управління інвестиційною діяльністю - на збільшення ефективності інвестиційного процесу та створення передумов для діяльності всього підприємства»[19].

Головними принципами управління інвестиційною діяльністю підприємства «забезпечується ефективність застосування інвестицій та отримання прибутку»[20]. А результативне управління - впровадженням в життя наступних принципів рис. 1.3.

Рисунок 1.3. Принципи управління інвестиційною діяльністю підприємства

Джерело: [20].

На процес управління інвестиційною діяльністю «впливають фактори, які підприємство (внутрішня сфера) не може контролювати, і фактори, що перебувають поза межами його впливу (зовнішня сфера).

Факторами внутрішньої сфери є виробничі, кадрові, фінансові, інноваційні, інформаційні, маркетингові тощо.

До зовнішньої сфери належать макро- і мезорівень показників (економічні, політичні, демографічні, соціальні, науково-технічні, соціальні, рівень конкуренції, кон'юнктура ринку, галузеві чинники)»[21].

Нині перелічені фактори здійснюють управління інвестиційною діяльністю підприємств.

Важливим фактором економічного зростання національної економіки України та її аграрного сектору є інвестиції. Активізація інвестиційної діяльності – це якість та регулярність інвестицій, розвиток науково - технічного прогресу, людського капіталу. Особливе місце в інвестиційній діяльності належить питанню формування і функціонування інвестиційного ринку України.

1.2. Специфіка інвестиційного ринку України

Існує багато визначень щодо сутності інвестиційного ринку, але найбільш змістовним, на наш погляд, є визначення інвестиційного ринку як «взаємодії суб'єктів інвестування, завдяки яким здійснюється інвестиційний попит і інвестиційна пропозиція» [22]. Але інвестиційний ринок може існувати лише за таких умов:

- «наявність незалежних економічно відповідальних підприємницьких структур;
- права приватної власності на засоби, предмети праці, виготовлений продукт та отриманий прибуток;
- права на вільне визначення вартості та ціни виготовлених товарів, наданих послуг, вибір ринку їх збуту;
- вільний вибір виду діяльності, ресурсів, джерел фінансування;

- наявність обслуговуючої інфраструктури;
- досконалі податкова, грошово-кредитна, фінансова системи;
- сприятливі умови для здійснення інвестиційної діяльності в ринкових умовах;
- вільний вибір зарубіжних партнерів для здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- спокійна політична ситуація в країні та виважене законодавство» [22].

Дослідження економічних категорій «ринок» та «інвестиції» виділило різні підходи до трактування поняття інвестиційний ринок. Інвестиційний ринок відіграє важливу роль в економічному зростанні національної економіки (дод. А). Він представляє «сукупність економічних відносин, що виникають між продавцями й покупцями інвестиційних товарів і послуг, а також об'єктів інвестування в усіх його формах» [22].

Таким чином, інвестиційний ринок являє собою складне явище, на внутрішній структурі якого відображуються зміни зовнішнього середовища. Його внутрішня структура класифікує структурні та інфраструктурні елементи, органи нагляду й контролю, які діють на ринкових умовах. Вивчення структури внутрішньої будови інвестиційного ринку дало змогу виділити в ньому «три основних сектори, що оточені зовнішнім середовищем:

Перший сектор – займається питаннями контролю і нагляду. До нього відносяться: державні нормативно-правові документи і державні стандарти, заходи антимонопольного комітету, податкова система, видача ліцензій тощо);

Другий сектор – вирішує питання структурних елементів щодо суб'єктів і об'єктів інвестиційної діяльності;

Третій сектор – інфраструктурних елементів, стосується діяльності, банківських та небанківських установ, інформаційних структур, органів державної влади» [23].

Різносторонні погляди вчених на поняття інвестиційного ринку розкривають його сутність як категорії, «роблять певні акценти на тих чи інших моментах, доповнюючи твердження один одного.

На інвестиційному ринку головними є операції купівлі-продажу цінних паперів (акцій, облігацій, депозитних сертифікатів, банківських акцептів тощо). Можна стверджувати, що ринок капіталів –це сукупність фінансово-кредитних установ, завдяки яким рухається капітал»[23].

Вивчення структури інвестиційного ринку України показує, що він являє собою систему ринків, які пов'язані між собою, взаємодіють і розвиваються за допомогою ринкової інфраструктури. В межах кожного окремого ринку здійснюють діяльність спеціалізовані інститути. Зокрема, на інвестиційному ринку діють товарні біржі, різні фонди, банки, компанії тощо (дод. Б). Нами виявлено, що до складу інфраструктури інвестиційного ринку входять елементи, що є суб'єктами ринку (банківські установи, небанківські установи, біржі, фірми, фонди тощо), які взаємодіють і отримують дохід, що притаманне ринковій економіці» [23;25].

Таким чином, основними напрямками розвитку вітчизняного інвестиційного ринку виявлено:

- «створення позитивного іміджу за рахунок удосконалення законодавчої бази та захисту інтересів суб'єктів і об'єктів інвестування;
- удосконалення інвестиційної ринкової інфраструктури;
- покращення інформаційної складової щодо питань інвестування;
- створення умов для зацікавлення вітчизняного інвестора у здійсненні інвестиційної діяльності;
- створення в Україні потужного ринку цінних паперів;
- створення умов для приходу іноземних інвестицій в Україну;
- зниження корупційної складової при інвестуванні вітчизняного товаровиробника;

–Національним Банком України здійснювати через вітчизняну дворівневу банківську систему активну державну підтримку інвестиційної діяльності» [23;25].

1.3.Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України.

Сільське господарство – основоположна галузь національної економіки від розвитку якої залежить стабільність і розвиток всієї економіки України.

Наша держава, що розміщена у Східній Європі, має 33% від площ усіх чорноземів світу, зарекомендувала себе серйозним експортером сільськогосподарської продукції.

Так, у 2022 р., аграрний сектор економіки України, здійснюючи зовнішньоекономічну торгівельну діяльність, навіть у період повномасштабної війни забезпечив 35% експорту держави, або 34 млрд дол. США в грошовому еквіваленті»[25].

Проведені соціологічні обстеження показують, що навіть у воєнний час привабливими та перспективними вважають вкладання коштів в українські землі сільськогосподарського призначення більше 16% потенційних інвесторів, що може принести дохід понад 8% річних»[25].

Інтенсивність, ефективність і організаційно-економічний механізм інвестиційної діяльності, мають свої характерні особливості у різних регіонах і галузях, що вимагає досконалого вивчення й дослідження зазначених явищ. Вказане є важливим для виробництва агропродовольчої продукції, адже направлене на отримання високої ефективності виробництва та економне використання природних ресурсів і матеріально-технічної бази.

Дослідження показують, що у зарубіжних розвинених країнах сільське господарство має державну підтримку. Адже аграрний сектор економіки впливає на продовольчу безпеку країни, що сприяє закріпленню позицій країни на світовій арені.

Сьогодні вирішення проблеми інвестування в аграрному секторі економіки дуже важливе для економічного зростання України. До 1992 р «агропромисловий комплекс України був державною, регульованою галуззю із значними обсягами щорічних капіталовкладень, велика частина яких здійснювалася за рахунок коштів державного бюджету»[13, С. 72-73].

Рівень життя населення України напряму залежить від рівня розвитку аграрного сектора економіки. Отже, питання здійснення інвестиційної діяльності в ньому є надзвичайно важливим і чуттєвим для нашої держави. Скорочення «державного фінансування, відсутність ефективної та обґрунтованої кредитної системи в сільському господарстві, жорстка податкова політика, збільшення імпорту сільськогосподарської продукції сприяли тому, що вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники позбулися всіх джерел утворення та накопичення капіталу, що, в свою чергу, негативно відбилося на функціонуванні галузей, технологічно пов'язаних із сільським господарством. Сьогодні обсяг інвестицій в сільське господарство нижче середнього рівня інвестицій в економіці. Після набуття незалежності Україною у 1991р. скоротилася присутність держави на ринку капіталу, а частка інвестицій в сільське господарство України значно зменшилася. Крім того, незначними є і закордонні інвестиції в АПК»[27].

Дослідження свідчать, що в кожній країні існують власні правові положення щодо регулювання інвестиційної діяльності, що впливають на інвестиційну привабливість країни та її регіонів. Одні з них застосовують жорсткі методи регулювання інвестування, інші—ліберальне законодавство, що сприяє залученню капіталу. Важливе місце у залученні до регіонів інвестицій відіграють органи місцевого самоврядування та організації, які здійснюють управління інвестуванням в регіоні.

В Україні створена певна законодавча та нормативно-правова база, яка «регулює здійснення інвестиційної діяльності. Перш за все, це Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про режим іноземного інвестування», Податковий кодекс України, Господарський кодекс України,

Бюджетний кодекс України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» та багато інших законодавчих та нормативних актів органів державної влади»[26].

Першим законодавчим актом стосовно регулювання процесів інвестування став Закон України «Про інвестиційну діяльність». В ньому викладено «основні положення про здійснення інвестиційної діяльності в нашій державі. Закон спрямований на захист прав та інтересів суб'єктів інвестування на території України, на міжнародне співробітництво тощо» [3]. На основі положень Закону «державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності» [3].

Важливим фактором інвестиційної привабливості регіону та країни є стабільність законодавства. Інвестори оцінюють «умови та можливості реалізації інвестицій, а також наявні в регіоні гарантії щодо здійснення інвестування. Згідно Закону «Про інвестиційну діяльність» держава гарантує захист інвестицій усіх форм власності та іноземних інвесторів за допомогою вітчизняного законодавства та міжнародних угод України. Для підтримання стабільного інвестиційного клімату в державі, встановлюються державні гарантії щодо захисту інвестицій, які полягають у розробці і застосуванні правових нормативів, стосовно захисту інвестицій» [3].

Юридичним документом, що регулює взаємовідносини членів процесу інвестування, згідно даного Закону, є договір (угода), що укладається суб'єктами інвестиційної діяльності» [3].

На думку вчених, інституційне середовище в Україні щодо регулювання інвестиційної діяльності є недосконалим і потребує доопрацювання, оскільки нормативні документи часто змінюються, чи втрачають чинність, і не рідно містять протиріччя.

Як показує практичний досвід, обсяги іноземних інвестицій, регулярність їх надходження «перебувають в залежності від таких факторів:

стану економічного розвитку держави, соціального клімату, стану інфраструктурних об'єктів, рівня бізнесової діяльності тощо, які враховуються зарубіжними інвесторами при ухваленні рішення щодо розмірів інвестування.

Дослідження свідчать, що зарубіжні інвестори вважають нинішній стан інвестиційного клімату в нашій державі є незадовільним для вкладання інвестицій» [13, С. 71-73]. Не бажає вкладати кошти в розвиток аграрного сектору економіки і Сектор кредитних і банківських послуг, оскільки вартість послуг лізингу за час війни зросла у 5-6 разів, і головним джерелом надходження інвестицій у аграрний бізнес є власні кошти підприємств.

Активізація інвестиційної діяльності в сільському господарстві можлива за умов, коли інвестори будуть впевнені, що українська регіональна влада буде вести цілеспрямовану інвестиційну політику, спиратиметься на цивілізовану сучасну правову базу, проводитиме заходи щодо активізації інвестування, пришвидшить надходження інвестицій в аграрний сектор економіки шляхом запровадження пільг і стимулів. Активізація інвестиційної діяльності є важливим фактором «виходу аграрних підприємств на шлях зростання економіки. Досвід зарубіжних країн показує, що для економічного зростання країни та відродження галузей народного господарства, в т. ч. сільського господарства, потрібно посилити роль держави, органів влади усіх рівнів в інвестиційному процесі» [29;31].

Практика показує, що в аграрний сектор економіки інвестицій надходить менше ніж у промисловість чи сферу послуг, оскільки в сільському господарстві більше ризиків, ніж у зазначених галузях, тому інвестиції в аграрний сектор є малопривабливими. Проте, зарубіжний досвід реформування ринкових відносин розвинених країн свідчить, що «активізація інвестиційних процесів, сприяє стійкому економічному зростанню національного виробництва, і повинна починатися, з аграрного виробництва, тобто з галузі, яка перебуває в стані найбільшого спаду» [30].

Важливість сільськогосподарського виробництва для активізації інвестування «обумовлено:

- порівняно невеликими строками окупності капітальних вкладень та низькою величиною капіталомісткості;
- для агропродовольчої продукції, що виробляється в сільському господарстві спостерігається постійний попит споживачів на внутрішньому ринку.

До того ж, аграрний сектор економіки пов'язаний тісними зв'язками з іншими суміжними галузями, тому вкладені в нього інвестиції дають найвищий кумулятивний ефект, забезпечуючи споживчий попит і на продукцію пов'язаних з ним галузей, накопичуючи в них свою інвестиційну базу»[30].

Припинення «бюджетного фінансування підприємств агропромислового комплексу спричинило банкрутство багатьох сільськогосподарських товаровиробників» [31].

Побудова ринкових відносин в аграрному секторі, існування в державі різних форм власності, «активізація інвестиційної діяльності в ньому потребують розробки та застосування нових, підходів до інвестування сільського господарства. Досвід свідчить, що під час здійснення ринкових реформ на селі, відбулися суттєві зміни у відносинах між інвесторами та виробниками сільськогосподарської продукції» [32].

Під час опрацювання даної теми, ми виявили, що процеси інвестування, які відбуваються в аграрному секторі не зовсім можна назвати ринковими, зокрема:

- не в повній мірі розроблено механізм інвестування;
- державна допомога виробникам агропродовольчої продукції дуже мала для того, щоб підвищити ефективність аграрного виробництва;
- збитковість аграрних форм господарювання не дає змоги вчасно повертати інвестиції.

Вважаємо, що від вирішення вказаних питань буде залежати активізація інвестиційної діяльності в аграрній сфері України.

Разом з тим, особливе значення для покращення привабливості інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки відіграє «зміцнення української банківської системи, тобто створення ефективних джерел акумулювання заощаджень і перетворення їх в інвестиції. Активізація інвестиційної діяльності є не тільки основною умовою виведення сільського господарства з глибокої кризи, але й стає найважливішим визначальним фактором подальшого його розвитку»[28].

Впровадження інвестицій нині необхідне у всіх сферах і галузях агропромислового комплексу України. Тому активізація інвестиційної діяльності для масового надходження інвестицій в аграрний сектор економіки повинна стати важливою частиною стратегії державної аграрної політики.

Важливою умовою збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції є «здійснення ефективної інвестиційної політики в сільському господарстві. Вона повинна бути направлена на:

- підвищення інвестиційної активності суб'єктів аграрного бізнесу за рахунок податкових пільг;
- удосконалення іпотеки, що зацікавить багатьох інвесторів, тому, що кредити надаватимуться під заставу майна, стійкого до інфляції;
- створення умов для залучення коштів банківських установ для інвестування сільськогосподарського виробництва;
- удосконалення ринкової інвестиційної інфраструктури;
- створення сприятливих умов для іноземних інвесторів» [28].

Світовий досвід свідчить, що держави, в яких економіка перебуває в кризовому стані самотужки не можуть вийти з кризи та досягти піднесення економіки - для цього потрібно залучити іноземні інвестиції. Активізація інвестиційної діяльності за рахунок «іноземних інвестицій дозволить розв'язати значну частину проблем функціонування національної економіки

України, прискорить реформування аграрного сектору економіки. Іноземні інвестиції дозволять сформувати вітчизняний інвестиційний ринок, стабілізують макроекономічні показники нашої держави, сприятимуть розв'язанню соціальних проблем»[33;34].

Дослідження показують, що «правова та інституційна структура іноземних інвестицій виглядає на перший погляд задовільною. Проте зарубіжному інвестору складно розібратися у великій кількості вітчизняних законодавчих актів та нормативних положень, які часто суперечать один одному та постійно змінюються» [33].

Для того, щоб зарубіжні інвестиції прийшли в Україну, «інвестиційні реформи мають спрямовуватися на усунення недоліків у стратегії структурного реформування, а не обмежуватися лише положеннями про іноземні інвестиції»[33].

Законодавче забезпечення інвестиційної діяльності в Україні не є оптимальним. Зарубіжні інвестори згодні проводити господарську діяльність у складних економічних умовах (в Західній Європі рівень податків у багатьох країнах вищий, ніж в Україні), проте при інвестуванні в економіку країни повинні діяти чіткі правила гри. Зарубіжні інвестори не будуть вкладати гроші в непрогнозований бізнес. Суттєвими бар'єрами для зарубіжних інвесторів є політична нестабільність в Україні, повномасштабна війна між Росією та Україною.

Практика підтверджує, що інвестування здійснюється «різними формами коштів, що вкладаються в об'єкти інвестування. Вкладення інвестицій в конкретні інвестиційні проекти дає змогу попередньо сформувати інвестиційний потенціал в необхідному обсязі, щоб інвестиційний процес став реальністю» [34].

Ми дослідили, що інвестиції діляться на:

– «реальні інвестиції - внесення капіталу у засоби виробництва;

–інвестиції фінансові- бюджетні кошти та кошти підприємств, що йдуть на відтворення капіталу, кредити банків, заощадження населення, різні види цінних паперів, кошти іноземних інвесторів);

–інвестиції інтелектуальні – авторські права на твори, вироби, «ноу-хау», знання, кваліфікація, досвід, ліцензії тощо) [28].

Перелічені інвестиційні ресурси і складають «інвестиційний потенціал аграрної галузі, який пов’язаний з накопиченням коштів в межах конкретних підприємств»[34].

Як показує досвід, накопичення інвестиційного потенціалу не свідчить про активізацію інвестиційної діяльності в аграрних формах господарювання. Це пояснюється тим, що в них нині не сприятливі умови для інвестування, зокрема, не вистачає висококваліфікованих керівників і фахівців, невирішені економічні та соціальні проблеми тощо. І як результат - майже половина обсягу інвестицій надходить не у виробництво, а посередникам, оскільки торгувати аграрною продукцією вигідніше, ніж її вирощувати.

У 2019 році Україна «зайняла 71 місце в рейтингу Doing Business. У 2014-2018 рр. Україна піднялася в рейтингу на 24 позиції.

У 2020 році Україна посіла 64сходинкув рейтингу інвестиційної привабливості Doing Business, покращивши позицію 2019 року на 7 пунктів»[35].

Україна дещо піднялася у рейтингу, внаслідок реформ у 8 сферах діяльності, проте «все ще відстає від інших держав регіону. Якщо зробити аналогічне порівняння з країнами світу, то ділове середовище України прирівнюється до Домініканської Республіки, Філіппін, Шрі-Ланки» [33;35].

Україна займає не найкращі місця в інших рейтингах, деякі з них навіть показують спад економіки. У 2021 році вона «посіла 54-те місце у Світовому рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings)»[35].

Сільська місцевість нашої держави –місце, де виробляється сільськогосподарська продукція, в ній мешкає12,7 млн. осіб. Тому, потрібно розвивати аграрний сектор економіки з урахуванням вирішення і соціальних

питань мешканців села, охорони навколишнього середовища, збереження природних ресурсів для розвитку біоенергетики. Звідси стоїть питання не про збільшення обсягу іноземних інвестицій, а про їх ефективне використання та досягнення економічного зростання на селі.

Сьогодні «пріоритетними для сільськогосподарської галузі стають якісний склад, покращення структури та напрямів розподілу інвестиційних ресурсів, а саме спрямування їх в інноваційні технології» [36].

Розвиток інвестиційної діяльності аграрних форм господарювання в сільській місцевості гальмують труднощі (економічні, податкові) здійснення підприємницької діяльності, які характеризуються загальною складною політико-економічною ситуацією в країні, необґрунтованими адміністративними бар'єрами, високим рівнем корупції, надмірним регулюванням, війною.

Недосконалий ринок землі у поєднанні з низьким рівнем освіти і недостатньою чисельністю молодих, інноваційних фермерів (значна частина продуктивної робочої сили мігрувала за кордон, або приймає участь в бойових діях на війні) стримують створення ефективної структури господарської діяльності в сільському господарстві.

Разом з тим, з метою «підвищення привабливості для потенційних інвесторів, аграрні підприємства повинні мати внутрішні і зовнішні резерви стосовно залучення та використання інвестиційних ресурсів для забезпечення максимального прибутку суб'єктам інвестування з мінімальним інвестиційним ризиком»[37].

Особливості інвестування аграрних форм господарювання показано в дод. В.

Як відомо, головною метою інвесторів є одержання доходу, збереження коштів чи отримання соціального ефекту. Але нагадаємо, що на сільськогосподарське виробництво впливають погодні, природно-кліматичні умови, для нього характерним є «незбіг в часі робочого періоду і періоду виробництва, сезонність виробництва продукції, праця з живими

біологічними організмами, що впливає на специфіку інвестування в цій галузі. Тому при інвестуванні сільськогосподарських угідь, особливо ріллі, першочерговим є інвестування відтворення та збереження родючості землі, збереження біологічних організмів» [38].

Як переконує досвід країн ЄС, немаловажним фактором в інвестиційній діяльності аграрного сектору є продовольча безпека держави, що «може викликати конфлікт з перспективою отримання доходу. Характерною рисою інвестиційної діяльності аграрних підприємств є необхідність вкладати кошти в соціальну сферу села та інфраструктуру сільського господарства, адже, як зазначалося вище, у сільській місцевості здійснюється не тільки виробництво агропродовольства, а й проживає сільське населення» [39;39]

Поєднання сільського способу життя та виробництва, вказує на необхідність розвитку соціальної інфраструктури в сільській місцевості: будівництва дитячих садочків, шкіл, лікарень, підприємств побутового обслуговування, торговельних закладів, різних шляхів сполучення, газифікація, водопостачання, електропостачання тощо.

Історія розвитку аграрного сектору економіки України свідчить, що раніше держава фінансувала сільське господарство шляхом внесення капітальних вкладень в розвиток головних його галузей, з часом, від початку аграрної реформи, держава фактично відійшла від фінансування аграрного виробництва. Не створено механізмів регулювання процесів інвестиційної діяльності, не запроваджено сприятливого інвестиційного клімату, хоча деякі заходи з регулювання інвестиційних процесів нині застосовуються: пільгові податки, спеціальна кредитна підтримка, регулювання цін» [38].

Характерними рисами інвестування аграрного сектору України є здійснення інвестиційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах та інших формах господарювання, які виробляють великі обсяги продукції рослинництва та тваринництва, забезпечуючи продовольчу безпеку країни та експортують надлишки на світові ринки продовольства.

Ці характерні риси дають змогу виділити головні напрямки здійснення інвестиційної діяльності в аграрному секторі, а саме: направляти інвестиції на покращення родючості земель сільськогосподарського призначення, збереження живих біологічних організмів в рослинництві та тваринництві, інвестування в ринкову інфраструктуру, соціальну сферу села тощо.

Висновки до розділу 1.

Досліджено, що визначенню сутності поняття інвестиції присвячено багато праць вчених економістів та практиків. Але найбільш повно і змістовно розкрито сутність економічної категорії «інвестиції» в Законі України «Про інвестиційну діяльність». Нами надано класифікацію та вказано на види інвестицій.

Визначено зміст поняття «інвестиційна діяльність». Виявлено, що інвестиційна діяльність підприємства – це «комплекс заходів і впливів фізичних осіб та підприємств осіб, які вкладають власні ресурси з ціллю отримання позитивного фінансового результату в процесі пошуку інвестиційних засобів, визначення результативних інструментів інвестування, розробка програми для збільшення інвестиційного портфелю та забезпечення його застосування»[3].

Проведене дослідження дозволило сформулювати особливості формування інвестиційного ринку України. Визначено, що вітчизняний інвестиційний ринок має власну внутрішню структуру, чутливу до змін зовнішнього середовища. Його будова складається із структурних та інфраструктурних елементів, органів нагляду і контролю, що забезпечують його роботу завдяки ринковим механізмам, що взаємодіють між собою для отримання економічного ефекту(прибутку).

Виділено ключові напрями інвестування вітчизняного аграрного сектору, а саме, вкладання коштів у покращення родючості земель сільськогосподарського призначення, збереження живих біологічних

організмів, розвиток ринкової обслуговуючої інфраструктури та соціальний розвиток села.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1.Оцінка джерел інвестиційних ресурсів аграрного сектору України.

Для успішного розвитку аграрного сектору економіки України потрібно створити сучасне сільськогосподарське виробництво, продукція якого зможе конкурувати на рівних на світових ринках продовольства. Це передбачає створення в сільському господарстві сучасної матеріально-технічної бази, впровадження досягнень передової аграрної науки і практики. Активізація «інвестицій та різноманітність джерел їх надходження в аграрний сектор, створить необхідні умови для ефективного розвитку сільської економіки» [40]. Важливим в цьому сенсі виглядає потреба в оцінці та аналізі динаміки притоку інвестицій за роками та джерел їх надходження до аграрного сектору економіки України.

Капітальні інвестиції – «кошти витрачені для придбання чи створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів підприємства. Залучення коштів у матеріальні активи передбачає інвестування будівель, споруд, землі, обладнання, машин, інвентаря, транспортних засобів тощо. Надходження коштів у нематеріальні активи полягає в інвестуванні прав на користування майном і природними ресурсами, прав на комерційні позначення, авторського права, баз даних та програмного забезпечення, патентів, ліцензій тощо» [40].

Як змінювалися обсяги капітальних та прямих інвестицій у вітчизняній економіці та аграрному секторі за роками свідчить табл. 2.1.

Стосовно капітальних інвестицій можна сказати, що їх обсяги у вітчизняну економіку у 2010-2022рр. не були стійкими. Обсяги інвестування за цей період «збільшилися у 2,27рази, а базисний темп зростання склав 226,9%.У 2013 р. відбулося помітне зменшення вкладання капітальних інвестицій в економіку України, відповідно знизився показник ланцюгового темпу зростання до 91,44%,або на 8,56%.Погіршилася ситуація з

інвестуванням економіки у 2014 р. - ланцюговий темп знизився порівняно з 2013 р. до 87,81%, або на 12,19%, у 2020 р. ланцюговий темп склав – 81,45%, а у 2022р. ланцюговий темп сповільнився до 60,8%»[25;41].

Динаміка обсягів капітальних інвестицій в аграрний сектор економіки України (за видом діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство») у 2010-2022 рр. повторює особливості інвестування національної економіки. Але обсяг капітальних інвестицій в аграрному секторі в 2022 р. порівняно з 2010 р. виріс у 4,65 разу (базисний темп зростання 2022 р. відносно 2010 р. – 465,0%). Скорочення обсягів капітального інвестування в аграрному секторі, порівняно з відповідним попереднім роком спостерігалось в 2013р. (ланцюговий темп зростання дорівнював – 98,43%), в 2019 р. темп зростання – 89,45%, 2020р. – 85,7% та у 2022р. ланцюговий темп зростання склав 73,54%» [25;41].

Лакмусом зміни рівня довіри іноземних інвесторів та рейтингу країни вважається динаміка надходження прямих іноземних інвестицій. Аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2010-2022 рр. показує, що вони змінювалися протягом чотирьох часових періодів: «перший період - 2010-2014 рр. – зниження темпів зростання на 10,05 %; другий період - 2015-2017 рр. – збільшення ланцюгових темпів зростання на 12,33 %; третій період - 2018-2021 рр. - збільшення ланцюгових темпів зростання на 25,9 %; четвертий період - 2022р. – зниження ланцюгових темпів зростання до 71,4%. Щодо базисних темпів зростання прямих інвестицій у вітчизняну економіку у 2010-2022рр., показник склав 85,7%» [3].

За даними статистики, обсяги прямих іноземних інвестицій у «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» з 2010р. по 2022р. зменшувались «майже кожного року, за виключенням 2011р. - 2012р., 2014 р, 2017 р. та 2020 р. показники ланцюгових темпів зростання були вищими 100%. У 2021 р показник ланцюгових темпів зростання прямих інвестицій суттєво зріс і склав 374,2%» [25].

Таблиця 2.1

Капітальні та прямі інвестиції в національній економіці та в аграрному секторі економіки України, 2010-2022роки

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Капітальні інвестиції (млн. грн.)													
економіка України	180576	241286	273256	249873	219420	273116	3359216	448462	578726	623979	508217	673899,3	409660
ланцюгові темпи зростання, %		133,62	113,25	91,44	87,81	124,47	131,52	124,84	129,05	107,82	81,45	132,6	60,8
базисні темпи зростання, %		133,62	151,33	138,38	121,51	151,25	198,93	248,35	320,49	345,55	281,44	373,2	226,9
вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»	11063	16466	18884	18587	18796	30155	50484	64243	66104	59130	50679,7	69950,3	51439,5
у відсотках до загального обсягу	6,13	6,82	6,91	7,44	8,57	11,04	14,05	14,33	11,42	9,48	9,97	10,4	12,6
ланцюгові темпи зростання, %		148,84	114,68	98,43	101,12	160,43	167,42	127,25	102,90	89,45	85,7	138,02	73,54
базисні темпи зростання, %		148,84	170,70	168,02	169,90	272,58	456,35	580,73	597,55	534,50	458,1	632,3	465,0
Прямі інвестиції (на 1 січня відповідного року, млн. дол. США)													
економіка України	39825	45370	48198	51705	53704	38357	32123	31230	31606	32905	37600,4	47796	34112
ланцюгові темпи зростання, %		113,92	106,23	107,28	103,87	71,42	83,75	97,22	101,20	104,11	114,3	127,1	71,4
базисні темпи зростання, %		113,92	121,02	129,83	134,85	96,31	80,66	78,42	79,36	82,63	94,4	120,02	85,7
вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»	680	731	736	728	777	617	502	586	579	452	484,6	1813,3	1524,7
у відсотках до загального обсягу	1,71	1,61	1,53	1,41	1,45	1,61	1,56	1,88	1,83	1,37	0,1	0,23	0,4
ланцюгові темпи зростання, %		107,46	100,73	98,97	106,66	79,42	81,39	116,73	98,70	78,70	107,2	374,2	84,1
базисні темпи зростання, %		107,46	108,24	107,12	114,25	90,74	73,85	86,21	85,09	66,46	71,3	266,7	224,2

Джерело: розраховано та побудовано автором на основі даних [25;41]

Щодо базисних темпів зростання прямих інвестицій у «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» станом на 1 січня 2022 р., проти 1 січня 2010 р. відбулося зростання до 224,2%»[25;41].

Важливим є аналіз основних джерел надходження капітальних інвестицій в національну економіку нашої держави та в аграрний сектор економіки (дод. Д).

Аналізуючи показники дод. Д, бачимо, що у 2018-2020 рр. головними джерелами капітальних інвестицій за видами діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство» були: власні кошти підприємств та організацій (86,80-90,83%); кредити банків-резидентів (8,51%-12,71%); бюджетні кошти (державного і місцевих бюджетів) (0,3%-0,43%). Частка кредитів іноземних банків була незначною і перебувала в межах 0,09%-1,22%, а частка коштів іноземних інвесторів в джерелах надходження капітальних інвестицій в Україну була мізерною і складала 0,01% – 0,41% обсягів всіх надходжень.

Розгорнуту інформацію стосовно джерел надходження капітальних інвестицій за видами економічної діяльності Державне управління статистики України надало лише за 2018-2020 рр.[25;41].

Проаналізуємо, як рухалися у 2010-2020 рр. капітальні інвестиційні ресурси вітчизняної економіки та аграрного сектору економіки за рахунок власних коштів підприємств та організацій (табл. 2.2).

Показники надані в таблиці свідчать, що у 2010-2020 рр. обсяги надходження інвестицій в економіку України та аграрний сектор економіки за рахунок власних коштів підприємств та організацій здійснювалися не послідовно. У 2019-2020 рр. ланцюгові темпи зростання за видом діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство» знизилися з 93,6 % до 61,5 %, або на 32,1 %. А базисні темпи зростання знизилися з 93,6% до 57,6 %, або на 36 %. Ці дані свідчать про зменшення інвестування сільськогосподарських підприємств за рахунок власних коштів підприємств та організацій[25].

Таблиця 2.2

Рух капітальних інвестицій національної економіки України та її аграрного сектору за рахунок власних коштів підприємств та організацій, 2010-2020 рр., млн грн.

Рік	2010	2015	2017	2018	2019	2020
Національна економіка	111371,0	184351,3	310061,7	409585,5	408275,7	279330,4
ланцюгові темпи зростання, %		119,2	124,6	132,1	99,7	68,4
базисні темпи зростання, %		165,5	278,4	367,8	366,6	250,8
Вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»				57378,1	53704,9	33033,9
ланцюгові темпи зростання, %					93,6	61,5
базисні темпи зростання, %					93,6	57,6

Джерело: розраховано і складено автором на основі даних [25;41]

Динаміка капітальних інвестицій економіки України та її аграрного сектору у 2010-2020 рр. за рахунок кредитів банків-резидентів показана у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка капітальних інвестицій економіки держави та її аграрного сектору за рахунок кредитів банків-резидентів, 2010-2020 рр., млн грн.

Рік	2010	2015	2017	2018	2019	2020
Національна економіка	22888,1	20740,1	29588,9	44825,4	67232,6	27894,5
ланцюгові темпи зростання, %		95,4	109,2	151,5	150,0	41,5
базисні темпи зростання, %		90,6	129,3	195,8	293,7	121,9
Вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»				8400,8	5030,3	3138,9
ланцюгові темпи зростання, %					59,9	62,4
базисні темпи зростання, %					59,9	37,4

Джерело: розраховано і складено автором на основі даних [25]

Аналізуючи показники табл. 2.3, бачимо, що «обсяг капітальних інвестицій, які надходили в аграрний сектор економіки, за рахунок джерела кредити банків – резидентів, в аналізованому періоді не був стабільним. Так ланцюгові темпи зростання у 2019-2020 рр. зросли з 59,9% до 62,4 %, тобто

на 2,5 %, а базисні темпи зростання за вказаний період зменшилися з 59,9% до 37,4%. Ці факти свідчать про зменшення обсягів надходження інвестиційних ресурсів в аграрний сектор економіки» [25; 41].

За інформацією Національного банку України, в 2010-2020 рр. «обсяги банківських кредитів у вітчизняну економіку зростали за винятком 2019-2020 рр. Обсяги банківських кредитів надані нефінансовим корпораціям за видом діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство» у 2010-2020 рр. кожен рік зростали, за винятком 2015 р., коли відбулося зниження обсягів надання кредитів аграрному сектору економіки на 12,49% порівняно з 2014 р.» [25; 34].

Причому, «відсоткові ставки за кредитами для нефінансових корпорацій в економіці держави у 2010-2020 рр. мали нижчий рівень ніж відсоткові ставки за кредитами для сільського господарства. Зокрема, у 2010 р. – менше на 6,41%; у 2014 р. – менше на 38,62%» [25; 34].

Основними зарубіжними інвесторами в сільське господарство нашої держави у 2019 р. були країни перелічені нами в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Країни-інвестори в аграрний сектор економіки України (вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»), 2019 р.

Рейтинг	Країна-інвестор	Обсяги прямих інвестицій станом на:			
		1 січня 2019 р.		1 січня 2020 р.	
		тис. дол. США	у % до підсумку	тис. дол. США	у % до підсумку
1	Кіпр	147250,0	32,6	211 422,8	39,0
2	Данія	53301	11,8	51 378,5	9,5
3	Польща	36368,3	8,0	44 620,6	8,2
4	Німеччина	31528,8	7,0	31 253,5	5,8
5	Нідерланди	27261,8	6,0	33 540,8	6,2
6	Франція	27327,5	6,0	28 270,6	5,2
7	Сполучене королівство Великої Британії та Північної Ірландії	25257,0	5,6	17 761,7	3,3
8	США	19 118,7	4,2	27 512,7	5,1
9	Британські Віргінські острови	12 145,7	2,7	12 516,8	2,3
10	Швеція	11 465,8	2,5	17 782,8	3,3
11		6 681,1	1,5	8 101,0	1,5

	Китай				
12	Швейцарія	5 673,7	1,3	6 941,5	1,3
13	Австрія	4 919,1	1,1	4 903,2	0,9
14	Російська Федерація	4 628,5	1,0	4 354,2	0,8
15	Туреччина	3 719,9	0,8	3 850,5	0,7
16	Ліван	3 588,4	0,8	3 471,8	0,6
17	Словаччина	3 647,7	0,8	3 600,3	0,7
18	Беліз	3 792,7	0,8	3 491,0	0,6
19	Ізраїль	3 132,6	0,7	3 338,9	0,6
20	Чехія	3 022,6	0,7	3 041,0	0,6
21	Латвія	2 653,1	0,6	3 110,9	0,6
22	Угорщина	2 521,3	0,6	2 557,8	0,5

Джерело: складено автором на основі даних [25].

За обсягами надходження прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки України станом на 1 січня 2020 р. «найбільший рейтинг мають Кіпр (39,0 %), Данія (9,5%), Польща (8,2%), Нідерланди (6,2%), Німеччина (5,8 %), Франція (5,2 %), США (5,1 %), Сполучене королівство Великої Британії та Північної Ірландії (3,3 %), Швеція (3,3 %)»[25].

Згідно Закону України «Про державну статистику» з метою збереження конфіденційності статистичні дані щодо багатьох країн-інвесторів до аграрного сектору економіки України не надаються[42]. Але відомо, що «в2019 р. у сільське господарство нашої держави надійшли інвестиційні ресурси з 60 країн світу» [33-44]. Дослідження географії надходження іноземних інвестицій в аграрний сектор України показує, що кошти надходять в значній мірі з «офшорних» зон.

2.2.Аналіз стану інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України

Низький рівень інвестиційної активності в аграрному секторі обумовлює необхідність розробки і формування нових механізмів залучення інвестицій в аграрний сектор економіки, тому виявлення перешкод в залученні інвестицій та пошук шляхів їх активізації вимагають особливої уваги. Інвестиційно-інноваційний розвиток аграрного сектору – це «процес, в якому завдання результативного споживання фінансових ресурсів, залучення додаткових джерел фінансування, пошук потенційних інвесторів

взаємопов'язані з генеруванням нових знань та ідей, нових наукових відкриттів, винаходів і розробок; впровадженням нововведень, вибором найкращих сучасних форм організації і управління виробництвом»[45].

Нині для організації сільськогосподарського виробництва, із своєю специфікою, що залежить від проявів клімату, сезонності виробництва, характеристик технологічного процесу, особливого значення набувають питання пошуку джерел залучення інвестицій, використання інвестиційних ресурсів для пожвавлення інноваційної активності в аграрних формах господарювання, що сприятиме відновленню відтворювального процесу в сільському господарстві.

Досвід свідчить, вплив кожного з чинників на інвестиційну діяльність не однозначний. Це результат «слабкої вивченості питань теорії та методології інвестування аграрного сектору, відсутності науково обґрунтованої стратегії інвестиційного розвитку агропромислового виробництва, що враховує особливості функціонування господарюючих суб'єктів в сфері аграрного сектору в сучасних ринкових умовах України.

Інвестиції – це об'єкти цивільних прав, що мають грошову оцінку, призначені для внесення в будь-який об'єкт діяльності, що перебувають в межах законодавства і передбачають отримання прибутку» [46-47].

Інвестиційна привабливість є поняттям, що часто використовується в економіці. Привабливим, або вигідним, з погляду вкладення інвестицій, може бути проект, підприємство, будь-яка галузь народного господарства. «Активізація інвестиційної діяльності в сільському господарстві є важливим стимулом для підвищення конкурентоспроможності, агропродовольчої продукції, стійкого економічного зростання України. Оновлення матеріально-технічної та технологічної бази аграрного виробництва, впровадження інновацій, новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції, завдяки активізації інвестиційної діяльності, дає шанс аграрному сектору економіки стати на шлях сталого розвитку» [25; 34].

Покращення інвестиційних процесів у сільському господарстві «може відбуватися двома шляхами, по-перше, за рахунок внутрішніх джерел підприємств, по-друге, шляхом заохочення зарубіжних інвесторів до направлення іноземних інвестицій в український аграрний сектор. На жаль, нині у сільському господарстві нашої держави найменше іноземних інвесторів»[32;48-50].

Зниження активності інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України пояснюється «нестабільними факторами макроекономічного та політичного стану країни, початком глобальної світової економічної кризи, обмеженням купівельної спроможності населення, девальвацією національної валюти, низькими показниками ефективності діяльності аграрного сектору»[50], війною Росії проти України.

Дослідження показують, що «інвестування на нинішньому рівні (близько 10% від загальної суми капітальних інвестицій) це досить низький рівень. Мають негативний вплив на інвестиційну активність українських та зарубіжних інвесторів в аграрний сектор економіки України:

- недосконалість законодавства щодо інвестування в сільське господарство;
- нестабільність гривні як національної валюти;
- низький рівень життя та доходів;
- недоступність кредитів через високі процентні ставки;
- часті зміни в податковій системі України;
- недосконалі механізми регулювання ринкових відносин між суб'єктами аграрного ринку;
- збільшення частки надходження імпорту аграрної продукції до України, і як результат, зменшення доходів українських виробників агропродовольчої продукції;
- незахищеність інвестицій і прав інвесторів;
- недостатня державна підтримка аграрних товаровиробників тощо»[49].

Фахівці ФАО переконані, що «вкладення інвестицій в дрібний сільськогосподарський бізнес може перетворити аграрний сектор на потужний сектор економіки» [50; 51].

Для покращення інвестування в сільському господарстві, необхідно здійснити «наступні чинники:

- послідовну децентралізацію інвестиційного процесу;
- у обсязі капітальних вкладень збільшити величину власних коштів агроформувань;
- підвищити роль амортизаційних відрахувань як одного з джерел фінансування інвестицій;
- охопити інноваційним процесом весь технологічний ланцюг аграрного сектору (підготовка – виробництво – реалізація продукції) з необхідністю ведення єдиної бази даних;
- удосконалити державне регулювання цільового витрачання коштів державного бюджету та своєчасного повернення інвестицій;
- відпрацювати механізм страхування і гарантії інвестиційних проектів;
- виявляти і аналізувати інвестиційні ризики для їх запобігання» [51].

Провівши дослідження, ми дійшли висновків, що продовольча безпека країни потребує поєднання дій державних і ринкових структур. Підтримка «має відповідати запитам малих аграрних підприємств, передбачати результати їх здійснення в перспективі. Потрібно забезпечити доступ малих аграрних підприємств до засобів виробництва продукції, інвестиційних ресурсів, ринкової інфраструктури, продовольчих ринків збуту тощо» [52].

Покращення інвестування аграрного сектору економіки дає шанс «вивести сільське господарство з кризи, та стає одним з факторів його функціонування і розвитку. Нині інвестиції необхідні у всіх сферах та галузях національної економіки України: у сільському господарстві, переробній промисловості, виробничих галузях, житловій сфері села» [46;53]. Тому розробка стратегічних пріоритетів щодо створення сприятливих передумов для припливу інвестицій в аграрний сектор

економіки нині має стати найважливішим елементом стратегії державної аграрної політики.

2.3. Оцінка перспектив щодо інвестування аграрного сектору України

Подальше зростання вітчизняного аграрного сектору економіки України пов'язується із впровадженням в життя інноваційних технологій, введенням додаткової потужності у харчовій переробній промисловості, для збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю. В нашій державі є всі необхідні умови для забезпечення населення якісною харчовою продукцією. Родючі сільськогосподарські угіддя, сприятливий м'який клімат, великий історичний досвід виробництва аграрної продукції, працездатне сільське населення дають змогу реалізувати потужний потенціал сільського господарства. Покращення інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки сприятимуть розвитку в ньому нових інноваційних технологій.

Більшість інвесторів «відлякує мінливість українського законодавства, що регулює їх діяльність, непослідовність реалізації заходів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, повномасштабна війна Росії проти України»[54;55]. Значні обсяги інвестицій спрямовуються на будівництво виробничих приміщень, переважно для зберігання виробленої сільськогосподарської продукції.

Як показують дослідження, «найбільше інвестицій в аграрному секторі припадає на техніку та обладнання. Сьогодні виробники агропродовольчої продукції надають перевагу купівлі імпортної техніки для виробництва сільськогосподарської продукції. Як свідчить Міністерство аграрної політики та продовольства України в 2010-2021 рр. було придбано імпортної техніки: тракторів – 44%, зернозбиральних комбайнів – 23,5%, техніки для посіву – 51,5%»[25].

Розміри капітальних інвестицій за видами аграрних форм господарювання вказують на те, що в «на найбільшу частку в загальній їх структурі середніх і малих суб'єктів господарювання. Але в розрахунку на 1 господарство аграрного сектору економіки, переважають вкладення коштів у розвиток матеріально-технічної бази великих сільськогосподарських підприємств» [25] (дод. Е).

Це пояснюється тим, що «потужні аграрні підприємства виробляють високоприбуткову, орієнтовану на експорт сільськогосподарську продукцію, тому у них є можливість за рахунок власних коштів інвестувати свою матеріально-технічну базу. Крім того, державні програми підтримки вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників націлені саме на них. Малим же аграрним формам господарювання без державної фінансової підтримки здійснювати виробничу діяльність сутужно» [30].

Звернемо увагу на низьку активність банківських установ у фінансуванні капітальних вкладень у розвиток сільського господарства. Загальним «трендом у банківському кредитуванні сільського господарства є фінансування обігового капіталу. Банківські установи намагаються співпрацювати з високотоварними сільськогосподарськими підприємствами, орієнтованими на виробництво зернових та олійних культур.

Найбільш поширеними брендами банківських кредитів для аграрного сектору економіки України є UKRSIBBANK, Credit Agricole Ukraine, Raiffeisen Bank Aval, Alfa-Bank, Piraeus Bank, OTP Bank і AGROPROSPERIS BANK» [56].

Як показують дослідження, основні заходи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників направлені переважно на підтримку постачальників засобів виробництва. Тобто на програми державної підтримки українського виробника продукції сільськогосподарського машинобудування. Проте вітчизняна сільськогосподарська техніка за якістю поступається імпортним аналогам. Тому, «основними покупцями вітчизняної сільськогосподарської техніки, є малі аграрні форми господарювання які

придбали її за програмою «Здешевлення компенсації техніки та обладнання вітчизняного виробництва» [57].

Як показує практика, скасування спеціального режиму ПДВ для виробників продукції скотарства, що виробляється у господарствах корпоративного аграрного сектору— було передчасним. Цей захід був прийнятий в 1998 р. «введенням спеціального режиму ПДВ для виробників молока. Він повинен був передбачити надання субсидій виробникам продукції скотарства. Ситуація склалася таким чином, що переробники молока направляли ПДВ на спеціальні (небюджетні) рахунки, і відповідно зазначеними коштами скористалися як субсидіями постачальники молока та м'яса, а вони повинні були використовуватися для розвитку вітчизняного тваринництва» [58].

1 липня 2021 р. вступив в дію Закон України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення». Експерти стверджують, Що «вільний ринок землі покличе за собою надходження в Україну 3 млрд дол. США інвестицій та створення біля 350 тис. нових робочих місць» [59].

Ринок землі розпочав працювати трохи більше двох років тому. До 2024р. він «працював з суттєвими законодавчими обмеженнями— придбати землю могли тільки фізичні особи— громадяни України і не більше 100 га водні руки. Але 31 січня 2024 року юридичні особи отримали можливість купувати до 10 000 га землі на одну особу. Тобто, у інвесторів є можливість обрати найкращу землю за найкращими цінами» [37;60].

Серед переваг інвестування в земельні ресурси можна назвати наступні:

- «мінімальні військові ризики, адже у 2022 році, всі інвестори отримали орендні платежі, аграрії засіяли поля навіть в Чернігівській та Сумській областях;
- неминуче подорожання землі, адже земельний актив обмежений і розміри його не зміняться;

- гарантована дохідність, щонайменше, 6% (після сплати податків), адже земля, яку пропонують інвесторам, вже перебуває в оренді;
- потреби у ремонті та реновації відсутні. Земля готова генерувати додану вартість нескінченно довго, за умови дотримання сівозміни і внесення добрив, адже про це турбується орендар, а не інвестор;
- мінімальна сума інвестицій від 4 500 дол. США — це вартість паю (приблизно 2 га);
- В середньому вартість землі капіталізується на 20–25% на рік. Якщо подивитися на структуру вартості землі під час війни, то у деяких регіонах ціна вже зросла на 20% у доларах за рік;
- захищеність від інфляції і курсових стрибків. Земля — це квазі валютний актив, на думку експертів, його ціна коливається в доларах США, тому інвестори, які купили свої земельні ділянки до війни, суттєво виграли. Адже при зростанні курсу минулого року майже на 40%, вартість землі в доларах США також зросла» [37;38].

Земля пов'язана з агробізнесом, «який, із свого боку, орієнтований на експорт. Навіть за найгіршим сценарієм в економіці, експортна виручка аграріїв прив'язана до валюти. Попри війну, аграрний сектор економіки залишається флагманом національної економіки. За 8 місяців 2023 року аграрії принесли Україні у 5 разів більше виручки, ніж металургія» [61].

Вже сьогодні вітчизняні виробники сільськогосподарської продукції розпочали інвестування довгострокових проектів - створення садів в Україні. «Це відбувається завдяки урядовій грантовій програмі «є Робота», у якій йдеться про створення садів, виноградників, теплиць. Мінагрополітики повідомило, що за рік дії програми закладено 2 500 га садів, а в попередніх роках в державі закладалося в середньому 1 100 га нових садів за рік» [37;38].

Експерти прогнозують, що в аграрному секторі економіки значна увага буде приділятися переробці виробленої продукції. Оскільки Україна експортує на світові продовольчі ринки переважно сировинну продукцію рослинництва: зерно пшениці, ячменю, кукурудзи тощо, яка складає «80%

вітчизняного агропродовольчого експорту. З цієї причини вітчизняні товаровиробники втрачають значну частину доходів. Адже, перероблена сільськогосподарська продукція коштує набагато дорожче. Дослідження свідчать, що часткова переробка 30–50% обсягів експортованої аграрної продукції збільшить валютні надходження на суму більше 30 млрд. дол. США» [38].

Збільшення прибутків сільськогосподарських товаровиробників вплине на вартість землі. Експерти переконані, що «нині сприятливий час для інвестування землі. Вважають, що українські землі сільськогосподарського призначення будуть коштувати дорожче польських земель» [61;82]. Запуск з 1 січня 2024 р. ринку землі в Україні для юридичних осіб, позитивно вплине на його розвиток.

На думку вчених та практиків, в контексті глобальних викликів перевагами інвестування у вітчизняний аграрний сектор економіки є:

— «Потужний аграрний потенціал: наша держава має найбільші площі земель сільськогосподарського призначення в Європі - близько 42 млн га, що є доброю основою для розвитку аграрного сектору економіки.

— Експортний потенціал: Україна займає передові позиції в світі з експорту зерна пшениці, ячменю, олійних культур, соняшникової олії, кукурудзи тощо. Так, у 2022 р., в умовах війни держава здійснила експорт агропродовольчої продукції на 23,6 млрд дол. США (на 15% нижче 2021р.)

— Інноваційний потенціал: застосування нових сучасних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, органічної продукції, екологічно чистої продукції зацікавлюють інвесторів, які бачать перспективу отримання великих обсягів аграрної продукції, відповідно отримати великі прибутки від реалізації виробленого.

— Урядова підтримка: Створення умов для залучення інвестицій в аграрний сектор економіки, планування разом з міжнародними партнерами та міжнародними фінансовими організаціями заходів з відбудови національної економіки України після закінчення війни тощо» [61].

Крім того, «на початку 2023 р. Верховною Радою України прийнято за основу законопроекти №8298 та №8299, в яких зазначено про звільнення від сплати податків платників Єдиного Податку 4 групи з 1 березня 2022-го по 31 грудня року, що буде наступним після року, у якому буде відмінено воєнний стан, за земельні угіддя, розміщені на територіях, ведення бойових дій, чи тимчасово окупованих загарбниками» [59].

Законодавчою владою зареєстровано навесні 2023 р. проект Закону №9266 «Про електронні аграрні розписки», для запуску нового фінансового інструмента надання кредитів сільськогосподарським товаровиробникам, що сприятиме залученню зарубіжних інвесторів до вкладання коштів у землі сільськогосподарського призначення» [37;38].

Проте факти свідчать, що існує багато перешкод, які перешкоджають входженню потенційних інвесторів для направлення своїх коштів в аграрний сектор економіки України. Серед них:

- «Відсутність правового захисту прав інвесторів, мінливість законодавства, практично відсутність захисту прав власності, непрозорі механізми регулювання інвестиційних процесів, недосконала судова система тощо.

- Відсутність ринкової інфраструктури та устаткування. Відбувається старіння обслуговуючої інфраструктури, а нова ринкова ще не сформована. Технологічне устаткування, яке потрібне для виконання виробничих та обслуговуючих процесів в сільському господарстві морально застаріле, а на придбання нового не вистачає коштів. Відсутні зрошувальні системи, водопроводи, сховища для зберігання збіжжя, погані дороги та інші фактори не сприяють нормальному розвитку аграрного сектору економіки України та знижують конкурентоздатність виробленої в ньому агропродовольчої продукції.

- Високі процентні ставки за кредитами та низький доступ до фінансування. Державна програма допомоги малому бізнесу «Доступні

кредити 5-7-9» призначена для мікро- та малого бізнесу, проте не направлена на надання таких коштів великим аграрним формуванням»[62].

- Недостатній рівень знань і професійної кваліфікації осіб, що працюють в аграрному секторі. Ці фактори перешкоджають впровадженню нових сучасних технологій у виробництво, знижують темпи розвитку аграрного потенціалу.

- Запровадження наступного етапу реформування земельних відносин. Дискусійними залишаються питання з 1 січня 2024 року про продаж землі юридичним особам та продаж земель сільськогосподарського призначення іноземним інвесторам. Потрібно створити умови для інвестування української землі на легальних і прозорих умовах, що дасть можливість вітчизняній економіці зростати, навіть у воєнний час.

- Зростання вартості логістики. У зв'язку з воєнними діями на території України «через відсутність доступу до морських портів і підвищення вартості залізничних перевезень суттєво (у 5-6 разів) збільшилась вартість логістики, що складає біля 2/3 ціни експорту агропродовольчої продукції.

- Страхування воєнних ризиків. Через бойові дії, що проходять на території нашої держави потенційні інвестори не ризикують вкладати кошти в аграрний сектор економіки України. За інформацією Світового банку, Уряду України та Єврокомісії, станом на 1 лютого 2023 р. прямі збитки завдані сільському господарству нашої держави складають 8 млрд дол. США. З них на 4,2 млрд дол. США — знищено сільськогосподарської техніки й обладнання» [62].

Тому, в нинішніх умовах, для активізації надходження іноземних інвестицій до аграрного сектору економіки України, обов'язковою умовою є «страхування воєнних ризиків в таких напрямках: експорт зерна, логістика, страхування ризиків щодо відновлення знищеної техніки, обладнання, сільськогосподарських робіт на замінованих землях сільськогосподарського призначення тощо» [62].

Але, незважаючи на ризики, спричинені війною та проблеми у інвестуванні в аграрний сектор, родючі українські землі приваблюють вітчизняних та іноземних інвесторів.

Зарубіжний досвід багатих країн, особливо США, показує, що «іпотечні кредити займають важливе місце в системі сільськогосподарського кредитування. Проте, існує заборгованість американських фермерів за іпотечними кредитами. Причому, найбільший розмір заборгованості існує в основних регіонах з виробництва сільськогосподарської продукції» [63].

Головним завданням вітчизняного іпотечного кредитування є запровадження нових фінансових інструментів на ринку середньо- та довгострокового капіталу, що покращить гарантії повернення наданих кредитів під заставу нерухомого майна, особливо землі в аграрному секторі економіки.

Нині робота Уряду, законодавчої влади, міжнародних організацій, підприємців направлена на зменшення ризиків інвестування в аграрний сектор економіки, навіть під час війни, активізацію інвестиційних процесів в сільському господарстві, що сприятиме покращенню економічної ситуації в Україні.

Висновки до розділу 2.

Аграрний сектор економіки є одним із пріоритетних, стратегічно важливих секторів національної економіки. Але, на жаль, обсяги інвестицій в нього низькі, а інвестиційний клімат є мало привабливим для інвесторів. Тому для розвитку аграрного сектора необхідно нарощувати обсяги інвестицій. Без інвестиційних вливань і виробничо-технічних ресурсів економічного ефекту досягти важко. Обмежують інвестиційну привабливість аграрного сектору наступні фактори: багато підприємств вже мають кредити, низька інноваційна активність, застарілі технології виробництва продукції, низький рівень організації та низько-ефективні підходи щодо управління господарською діяльністю сільськогосподарських підприємств тощо.

Ми дійшли висновку, що в аграрному секторі економіки вкрай необхідні інституційні перетворення і реформи, зв'язані із змінами галузевої структури, за рахунок впровадження новітніх технологій в сільському господарстві, здорової конкуренції між товаровиробниками, поступової відмови від протекціонізму. Аналіз динаміки капітальних інвестицій у сільське господарство свідчить про щорічне збільшення розміру інвестованих коштів, проте темпи їх зростання суттєво знизилися особливо за останні роки.

Низький рівень інвестування аграрного сектору економіки пояснюється воєнними, політичними та макроекономічними чинниками, зменшенням інвестиційної діяльності в національній економіці держави, тому потрібно визначити пріоритетні напрями інвестування сільського господарства з метою створення сприятливих умов для розширеного відтворення виробництва в аграрному секторі економіки. Корисним у цій справі буде вивчення, аналіз та врахування кращого зарубіжного досвіду.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

3.1. Зарубіжний досвід інвестування в аграрний сектор економіки

В умовах дефіциту фінансових і матеріальних ресурсів для забезпечення ефективного розвитку аграрного сектору економіки України потрібні значні інвестиції. За «обмеженості внутрішніх джерел фінансування вагомим чинником технологічного оновлення та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва може стати іноземний капітал» [64]. Надходження іноземних інвестицій в сільськогосподарське виробництво залишаються незначним, що зумовлено війною, несприятливими політичними, соціально-економічними та екологічними чинниками.

Проведені нами дослідження свідчать, що залучення інвестицій потребують як розвинені держави, так і країни, що розвиваються. Не є виключенням і країни з перехідною економікою (колишні країни СРСР). Держави, зацікавлені в залученні потенційних інвесторів до національної економіки та розробки інвестиційної політики держави формують вітчизняну законодавчу базу із зазначеного питання, і будується схема інвестиційного процесу (рис. 3.1).

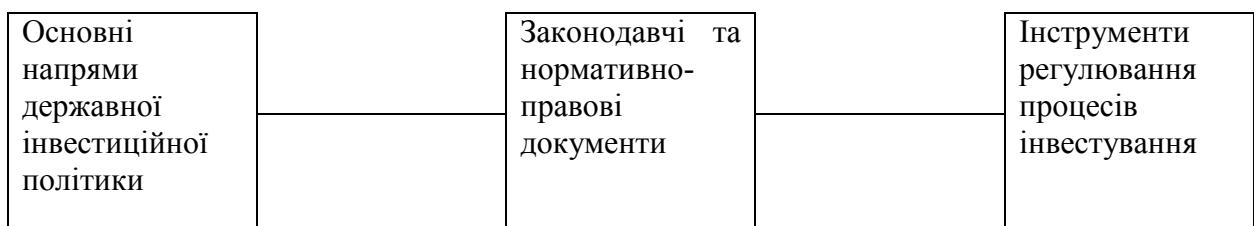

Рис. 3.1. Елементи інвестиційного процесу.

Досвід інвестиційної діяльності в розвинених країнах показує, що «для здійснення інвестиційної діяльності в сільському господарстві потрібна значна частина залучених коштів, з них більшу частину займають кредити та субсидії. Державні органи надають прямі субсидії капітальних вкладень в аграрний сектор, та здійснюють непряме регулювання інвестиційної діяльності за рахунок виплат грошей чи надання пільг. Коли в розвитку

сільського господарства відбуваються зміни, змінюється і частка підтримки державою аграрного сектору» [64].

Дослідження показали, що після другої світової війни «перед державами Західної Європи постало питання забезпеченням продовольством свого населення, тобто збільшити обсяги виробництва агропродовольчої продукціїлюбими шляхами та покращити платіжний баланс цих країн. Зусилля урядів цих країн були спрямовані на підтримку цін, надання кредитів і субсидій для активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі, відповідно застосування нових технологій виробництва для збільшення обсягів сільськогосподарської продукції. При цьому, нехтувалися питання якості продукції та ефективності її виробництва. Це спричинило той факт, що витрати на виробництво продукції стали вищими за отримані доходи. Не рідко це призводило до втрати природних ресурсів і отримання шкідливих ефектів: засолення та забруднення ґрунтових вод тощо. Коли була задоволена першочергова потреба населення в продовольстві, пропозиція стала задовольняти попит, в цих країнах змінилися і пріоритети аграрної політики. Перевага стала надаватися розвитку і підвищенню економічної ефективності окремих галузей сільського господарства, соціальної сфери сільської місцевості» [64].

Нині в частині зарубіжних держав розроблена своя система інвестування аграрної сфери. Наприклад в США «інвестиційні кошти в аграрну сферу надаються з федеральних бюджетів як прямі грошові виплати, що складаються з пільгових кредитів, безвідсоткових позик, безповоротних платежів. Фермерам надаються податкові пільги на інвестиції, надаються відстрочки платежів за кредитами. Субсидії сільському господарству в розвинутих країнах, які здійснюються через економічний механізм підтримки, складають від 20 до 80% у вартості сільськогосподарської продукції» [65]. (табл. 3.1).

Зокрема, в Німеччині стимулюється виробництво екологічно чистої продукції. Фермам, що ведуть «альтернативне землеробство, належить 3,7%

сільгоспугідь країни і їм надається підтримка 200 Євро/га на рік. У 1990-х рр. відбулося переливання коштів з галузей, що займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, у виробничу інфраструктуру, тобто на

Таблиця 3.1.

Розмір субсидій у вартості сільськогосподарської продукції

Країни	Дотації, млрд. дол. США	Частка у вартості сільськогосподарської продукції, %
США	118,9	20
Канада	4,7	25
Швеція	1,8	50
Фінляндія	3,1	65
Норвегія	2,6	75
Японія	49,3	80

первинну переробку, зберігання, транспортування агропродовольчої продукції. Нині бюджетна підтримка здійснюється переважно програм, що пов'язані із стабілізацією цін на сільськогосподарську продукцію та їх прибутків»[64].

У 1990 р., в деяких державах «з'явилася тенденція зниження державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників за рахунок зменшення розмірів субсидій. Так, у США за 1982-1986 рр. субсидії знизилися з 25% до 20%»[65].

Найбільшим «оператором ринку фінансових послуг є Фермерська Кредитна Система (ФКС), до складу якої входять комерційні банки, приватні кредитори і страхові компанії. На кінець 1999 р. ФКС направила у сільськогосподарське виробництво 32,3 млрд. дол. США довгострокових кредитів для придбання необоротного капіталу» [64].

Останнім часом, коли вирішуються питання, щодо надання кредитів сільськогосподарським товаровиробникам, «посилилося державне регулювання, направлене на зменшення впливу комерційних банків на економічні процеси в аграрному секторі. Для цього, коли фермери мають велику заборгованість за кредитами (Німеччина, США, Франція – 80-90% валового аграрного прибутку) і зміні процентних ставок за кредитом в розмірі 5-12% річних, для покращення фінансового стану аграрних

підприємств, були розроблені та затверджені спеціальні програми для надання кредитів виробникам сільськогосподарської продукції. В них йдеться про формування системи кредитування фермерів на державній основі, та залучення до неї на пільгових умовах власного капіталу агрофірм, компаній, що займаються агробізнесом, кооперативних банків, кооперативів фермерів» [64].

В розвинених країнах в більшості випадків в аграрному секторі надають «кредити на впровадження новітніх технологій для виробництва аграрної продукції та купівлі нової техніки. Credit Agricoli французький банк близько 70% кредитів надає на купівлю сучасної техніки.

Для переоснащення та модернізації аграрного уряду багатьох розвинених країн створюють спеціальні пільги при кредитуванні. Вони встановлюють процентну ставку для пільгових кредитів у розмірі 3,1 - 8,9%. Привілейовані Кооперативи з використання техніки, які вважаються привілейованими позичальниками отримують кредити з процентною ставкою 4,1 - 4,35%» [64].

Для сільськогосподарських товаровиробників США, що «зазнали збитків внаслідок стихійного лиха, надають пільгові кредити на відшкодування завданих збитків на 1-7 років, в окремих ситуаціях на термін до 20 років, а відновлення пошкоджених будівель і нерухомого майна –до 30 років» [65].

Провівши дослідження, ми дійшли висновку, що в розвинених країнах на державному рівні відбувається захист інтересів виробників сільськогосподарської продукції від тиску комерційних банків, створюються спеціальні системи регулювання кредитування. Ці системи кредитування «дають змогу контролювати ситуацію та управляти процесами інвестування в аграрному секторі економіки, активізуючи приплив інвестицій для забезпечення економічного зростання.

Одним із шляхів створення сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі зарубіжних країн є податковий механізм, що містить:

«чистий дохід корпорацій; землю; капітал, що підлягає інвестуванню, нерухомість, додану вартість; система соціального страхування робочої сили; акцизи. Перелічені податки становлять 2,5 - 6% всіх витрат виробників сільськогосподарської продукції. У США податки становлять близько 3% загальних фермерських витрат» [64].

У США для покращення інвестиційного клімату фермерам дається можливість «вводити в поточні витрати і списувати їх за рік певні види вкладів у засоби виробництва, наприклад, на екологічні заходи, вирощування худоби для основного стада тощо. Інвестиції в охорону земель, водних ресурсів, меліорацію, відгодівлю худоби податками не обкладаються.

Отже, пристосована до умов аграрного сектору економіки, інвестиційна політика зарубіжних розвинених країн дає змогу підтримувати економічно виробників сільськогосподарської продукції, сприяти підвищенню її конкурентоспроможності, покращувати родючість земельних угідь, створювати умови для застосування інновацій, що сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки цих держав» [64;66].

Цікавим, на наш погляд, є досвід Японії у проведенні інвестиційної діяльності в сільському господарстві, яке в цій країні дрібнотоварне, що пояснюється малою площею земель сільськогосподарського призначення. Японці значну увагу приділяють державній підтримці «механізації та електрифікації виробництва сільськогосподарської продукції. Обсяг субсидій, для сільськогосподарських товаровиробників Японії, останнім часом зріс і складає 10млрд. дол. США. Це дало змогу державі організувати сучасне виробництво сільськогосподарської продукції з високим рівнем механізації» [64;66].

Для закупівлі нових сільськогосподарських машин та устаткування в Японії банки надають «кредити фермерам під 4,8% на 5-20 р., причому, пільговий період складає 2-7 р., а 50% відсоткових ставок субсидує держава»[67].

Як показують дослідження, в Програмах міжнародної технічної значна увага надається питанням інвестиційної діяльності, організації економічних умов для її здійснення. У Польщі, наприклад, підприємствам, в яких присутні іноземні інвестиції «надаються податкові пільги, для усунення на регіональному рівні диспропорцій та структурного безробіття, при запровадженні нових аграрних технологій, у випадках, коли підприємство виходить із своєю аграрною продукцією на міжнародні ринки продовольства тощо. В Польщі розроблена державна система регулювання зарубіжних інвестицій, що заходять в державу. В основі цієї системи лежать національні вимоги щодо врахування особливостей регіону, що унеможлиблює будь-який тиск стосовно іноземних інвесторів» [68].

Важливим завданням, що стоїть перед українським суспільством є визначення напрямів входження зарубіжних інвестицій в національну економіку нашої держави.

До першочергових напрямів залучення іноземних інвестицій в Україну, віднесемо такі, що як найбільше допомагали удосконаленню і модернізації матеріально- технічної бази сільського господарства, впровадження нових технологій, ноу-хау, передового досвіду, кооперування, покращення конкурентоспроможності української агропродовольчої продукції як на внутрішньому так і на світовому ринках продовольства. Таке інвестування передбачає: фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, розвиток і удосконалення банківської, транспортної, страхової, прикордонної та іншої інфраструктури.

Практика свідчить, що крім «бажаних» інвестицій в аграрний сектор економіки є «небажані», тобто такі інвестиції, що призводять до негативних екстерналій, при них виникає загроза виникнення монополії на ринку продовольства, що є небезпечним, небажаним явищем. Або іноземні інвестиції вкладають в нерентабельні підприємства, які не мають перспективи подальшого розвитку» [67].

При обмеженні кількості інвестиційних ресурсів на вітчизняному інвестиційному ринку пріоритетним завданням країни повинно бути визначення першочергових сфер для здійснення інвестиційної діяльності.

В нашій державі, як і в інших, «першочерговість інвестицій визначають за територіями, на яких діють вільні економічні зони (СЕЗ), і об'єктами, що знаходяться на територіях цих СЕЗ» [67].

Практика створення СЕЗ у Китаї може бути корисною для України. Спочатку «в Китаї було створено 13 вільних економічних зон, а сьогодні – їх понад 20. В них діють пільги- податки на прибуток і пільгові митні тарифи на експорт готової продукції та імпорту устаткування, а законодавство, контролює і регулює права та обов'язки іноземних інвесторів та захищає іноземних інвесторів від тиску бюрократів. Хоч зарубіжні чиновники не дуже симпатизують Уряду Китаю, проте, їх влаштовує, що держава здійснює повний контроль над ситуацією, а тому з цією державою можна здійснювати співробітництво» [64;69].

Проведені нами дослідження показали, що ефективним шляхом залучення зарубіжних інвестицій, який можна використати і в Україні є створення «вільних економічних зон, коли на їх територіях діють особливі податкові, митні та адміністративні умови здійснення підприємницької діяльності. Це може бути важливим для активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України.

3.2. Стратегічні пріоритети стимулювання інвестиційної активності вітчизняних аграрних підприємств з врахуванням зарубіжного досвіду.

В умовах глобальних викликів актуальності набуває дослідження зарубіжного досвіду розвитку інвестиційного потенціалу країн світу в аграрній сфері. Важливим для запозичення України є досвід стимулювання інвестицій розвинених країн (США, Великобританії, Ірландії, Китаю, Канади,

Німеччини) і постсоціалістичних країн (Угорщини, Польщі), де ринкові та економічні процеси мають певний розвиток.

Іноземні інвестиції є «рушійною силою створення сприятливих умов для інвестування та ефективного функціонування закордонного капіталу в країні. Залучення іноземного капіталу запобігає монополізації економіки, сприяє утворенню ефективної структури виробництва, реалізації ринкових відносин та розвитку конкурентних переваг між суб'єктами господарської діяльності»[70-71;76].

Важливість стратегії полягає в тому, що вона «представляє собою модель поведінки, набір принципів і правил, дотримуючись яких підприємство (організація) здатні забезпечити конкурентні переваги та виживання на ринку. Правильно обрана стратегія не потребує змін залежно від змін зовнішнього середовища, оскільки вона сама по собі є необхідною умовою виживання в умовах постійних змін. Отже, стратегія – це модель поведінки, спрямованої на досягнення поставлених цілей, набір правил для пошуку і використання можливостей» [76].

Іноземні експерти визначили, що в Україні існують перешкоди для здійснення інвестиційної діяльності вітчизняних аграрних підприємств, серед них: «складні політичні обставини в державі; податковий тиск; бюрократія; корупція; слабо розвинені фінансові ринки; низький рівень валютного регулювання; проблеми у здійсненні процедур: ліцензійних, реєстраційних, митних; низький професіоналізм фахівців з інвестиційного менеджменту; проблеми у страхуванні зарубіжних інвестицій; недосконала інвестиційна інфраструктура тощо» [72].

Зарубіжні інвестори бояться вкладати кошти в економіку України, про свідчить «аналіз здійснення зарубіжними державами прямих іноземних інвестицій в нашу країну. Капітал, в більшості випадків - 32,2% надходить з Кіпру [25;73], і є підозра експертів, що ці кошти були виведені раніше в «офшори» громадянами України.

Корисним, на наш погляд, для покращення вітчизняної інвестиційної політики та привабливості інвестицій, в тому числі. в аграрному секторі економіки, може стати досвід з цього приводу зарубіжних країн. Розвинені країни також потребують вкладання іноземних інвестицій у розвиток своєї економіки, а тому постійно дбають про зростання привабливості інвестицій. З цією метою вони створюють спеціальний привабливий інвестиційний клімат, який би зміг зацікавити зарубіжного інвестора проводити інвестиційну діяльність саме в цих країнах. Для цього в розвинених країнах розроблено і проводиться цілий ряд заходів, наприклад, вкладникам коштів надаються державні гарантії, пільгові кредити, знижуються податки, встановлюються субсидії, встановлюються стимули для розвитку перспективних галузей національної економіки(дод. Є).

Як показує зарубіжний досвід, для активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки, в розвинених країнах світу, застосовують такі «стимули:

- податкове стимулювання;
- амортизаційне стимулювання;
- державна підтримка інвестиційної діяльності;
- розвиток інноваційної діяльності»[74;76;82].

Для залучення інвестицій в свою країну, багато зарубіжних держав застосовують податкові пільги. Одним з таких стимулюючих інструментів є надання «інвестиційних податкових кредитів, які пропонують пролонгації чи знижки з податку на прибуток на інвестиційні ресурси, вкладені у новітні технології та інноваційні розробки. В розвинених країнах розмір інвестиційного податкового кредиту складає 10%-15% у Канаді і до 100% у США та Ірландії від вартості інвестицій»[75;77].

У Великобританії інструментом стимулювання «інвестиційної діяльності є вкладання коштів у НДДКР - науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи, зменшуючи вартість цих інвестиційна розмір оподатковуваних доходів підприємств. У США і Канаді податки знижують

на 20% приросту інвестицій, якщо розмір додаткових пільгових інвестицій в НДДКР, не перевищує половину витрат за вказаний період. У Франції, відповідно до законодавства цієї країни, сільськогосподарські підприємства мають можливість знизити розмір податку на прибуток на половину, визначивши різницю між обсягом коштів внесених в НДДКР звітного року та середнім обсягом вкладених інвестицій за два роки, що передували звітному. Застосування такого інструменту дає можливість підприємствам частину інвестиційних вкладень компенсувати з прибутку»[75;77].

Україна має власний досвід із застосування податкових пільг для активізації інвестицій у 1990-х роках. На жаль, він виявився негативним, оскільки були зафіксовані випадки «несплати податків; для отримання податкових пільг створювалися підприємства з незначними обсягами інвестицій; з'явилися «псевдо» інвестори.

Сьогодні у Податковому Кодексі України вказано на податкові пільги, необхідні для покращення роботи найбільш важливих галузей вітчизняної економіки та наголошено на стимулах покращення інвестиційної діяльності в них. Але, на жаль, в Україні немає дієвого механізму, який би контролював цільове використання зазначених пільг, тому часто спостерігаються зловживання державними коштами, які б мали слугувати фінансовому оздоровленню економіки України та окремих її галузей, в нашому випадку – аграрного сектора економіки. А податкова система України, все ще виконує в більшості випадків, фіскальну функцію» [78].

В певній частині зарубіжних країн здійснюються преференції щодо підприємств, які «вкладають кошти в основні фонди, а у підприємствах, що не проводять інвестування, рівень податків збільшується. Такий інструмент заохочення до інвестування часто використовується в Німеччині, коли сплачують податок на нерухомість, при цілком амортизованих основних фондах, які перебувають в експлуатації, оподатковування здійснюється за первісною вартістю» [75;77].

Що ж до вітчизняного інвестиційного податкового кредиту, то в нашій державі ще не створено механізму його здійснення, не передбачено цих питань і в законодавстві України. Інвестиційний податковий кредит вважають «відстрочкою від сплати податку на прибуток із наступною сплатою частинами зобов'язання і відсотків за користування кредитом в обсязі половини річних облікової ставки НБУ.

Передбачається, інвестиційний податковий кредит зможуть отримати суб'єкти підприємницької діяльності, що реалізують на практиці інвестиційні, інфраструктурні та інноваційні проекти, які створюють конкурентні переваги вітчизняним товаровиробникам, допомагають залученню іноземних інвестицій, просуванню вітчизняних підприємств та товарів на світові ринки, застосуванню новітніх технологій виробництва продукції, створенню нових робочих місць тощо.

Світовий досвід показує, що у світовій практиці застосування амортизаційних пільг слугує для активізації інвестицій, які є основним джерелом фінансування інвестицій, а в українській практиці – переважає «прибуток»[25;74].

У практиці зарубіжних країн «для активізації інвестиційних процесів застосовується прискорена амортизація внаслідок штучного зменшення строку експлуатації основних засобів виробництва чи шляхом відрахування амортизаційних відрахувань у підвищених розмірах, із зниженням їх протягом наступних років» [76;82]. На жаль, амортизаційні відрахування на українських підприємствах, нині все більше застосовують на споживчі потреби, а це знижує їх інвестиційний напрям. Успіх інвестиційної діяльності в зарубіжних країнах напряму пов'язаний з підтримкою держави та захистом прав і власності інвесторів. Ці фактори сприяють розвитку сприятливих інвестиційних процесів держав і впливають на інвестиційну привабливість країн, регіонів, підприємств.

Практика показує, що серед розвинених країн найкращий інвестиційний клімат має Великобританія. Інвестиційна політика держави

щодо здійснення інвестиційної діяльності «не передбачає дію спеціальних обмежень стосовно іноземних респондентів (фізичних і юридичних осіб)з володіння нерухомістю на території Великобританії; зарубіжні інвестори без перешкод вибирають об'єкти вкладення своїх коштів на території країни. У Великобританії зарубіжним інвесторам подобаються політичний клімат, величина ринку, економічний розвиток країни, ринкова інфраструктура» [77;82].

У США дуже принципово ставляться до «захисту прав інвесторів»[77]. На державному рівні, законодавством країни затверджено положення щодо «відшкодування інвестору шкоди, заподіяної другими особами на об'єкт інтелектуальної власності» [76].

Непоганим досвідом активізації надходження іноземних інвестицій в державу може поділитися Китай. В цій державі інвестиційна політика спрямована на «потребу у відкритті нових каналів надходження інвестицій; створення однакових умов для здійснення інвестиційної діяльності як для закордонних, так і для вітчизняних виробників експортної продукції; сприяти залученню капіталів ТНК; оптимізувати структуру іноземних інвестицій; стимулювати надходження інвестицій в західні та центральні регіони; вкладати кошти в сферу аграрного виробництва; меліорацію земель сільськогосподарського призначення; розвиток енергетичних ресурсів, транспорту; видобутку корисних копалин; екологію; покращення інвестиційного потенціалу»[74].

В Польщі державою здійснюється регулювання інвестиційної діяльності шляхом «проведення організаційно-економічних заходів, з метою активізації інвестиційного клімату в державі для іноземних інвесторів, виконання норм регулювання інвестиційної діяльності, залучення фінансів маркетингового «просування» для створення привабливого інвестиційного обличчя держави, фінансова підтримка інвесторів Польщі, наданням субсидій та органів місцевої влади - виділення коштів для вдосконалення регіональної інфраструктури» [79].

Лояльною до зарубіжних інвестицій є державна інвестиційна політика Угорщини. В цій країні «інвестиційна діяльність іноземних інвесторів присутня практично у всіх галузях економіки. Із вступом в ЄС, Угорщина долучилася до анти дискримінаційних заходів ЄС, і суворо їх дотримується. Для іноземних інвесторів якихось додаткових спеціальних пільг не встановлено. Пільгове податкове законодавство діє лише для інвестування в наукових досліджень»[79].

За результатами перегляду інвестиційних проектів, щодо розвитку експорту в країні, депресивних територій і зон, промислових зон експорту продукції, територій, де високий рівень безробіття, екологічно забруднених зон надаються «пільгові безпроцентні кредити та субсидії»[76].

Велику роль в активізації інвестиційної діяльності підприємств відіграють інноваційні розробки. Вони «дають можливість в перспективі мати економічний прибуток і соціальний ефект, що є головною метою інвестування»[29;79].

На думку вчених, існує тісний зв'язок між «станом прикладної і фундаментальної науки, комерційною потребою в інноваціях та розвитком інноваційної діяльності. Розвитку інновацій в державі сприяє фінансова підтримка НДДКР. ЄС для своїх членів рекомендує вкладати в науку до 2,5% ВВП» [79-80].

В Польщі, в аграрній сфері, обов'язковою умовою є те, що інвестиції мають сприяти впровадженню нових технологій для виробництва конкурентоспроможних товарів (послуг) і бути екологічно чистими.

У Німеччині в межах цільових програм федерального Міністерства освіти, науки виконується фінансова підтримка наукових проектів досліджень і технологій з федерального бюджету. Така допомога у здійсненні інноваційної діяльності в Німеччині направляється переважно підприємствам малого і середнього бізнесу ринку споживчих товарів та послуг, оскільки вони швидше та з меншими витратами запроваджують інновації у

виробництво продукції, швидше пристосовуються до попиту споживачів»[80].

Проведені нами дослідження показали, що на нинішньому етапі розвитку України, не завжди працює система захисту прав та майна українських та зарубіжних інвесторів, що в значній мірі впливає на настрої вітчизняних та іноземних інвесторів щодо вкладання коштів в економіку нашої держави і в аграрний сектор економіки, в тому числі. Для вирішення цих проблем в позитивному руслі, вважаємо за необхідне, побудувати систему інституціональних заходів покращення інвестиційної регіональної політики для створення інвестиційної привабливості регіону. Дослідивши світовий досвід активізації інвестиційної діяльності та врахувавши характерні особливості інвестування в Україні, ми створили схему інституціональних заходів для покращення інвестиційної регіональної політики рис. 3.2.

Інституціональні заходи для покращення інвестиційної регіональної політики	
<i>Привабливість регіону для надходження інвестицій</i>	
Для регулювання інвестиційного розвитку регіону - надання більше прав місцевим органам влади	
Створення системи захисту прав потенційних інвесторів	
Удосконалення вітчизняного законодавства щодо інвестування	
Звести до мінімуму державне управління діяльністю іноземних інвесторів	
Розподіл повноважень щодо контролю за здійсненням інвестиційної діяльності між гілками державної та регіональної влади	

Рис. 3.2. Заходи покращення інвестиційної привабливості регіону за інституціональним напрямком регіональної політики

Дослідивши досвід зарубіжних країн з покращення інвестиційного клімату, виділимо стратегічні пріоритети та перспективні напрямки

регулювання інвестиційної діяльності, які, на нашу думку, можуть бути корисними Україні для забезпечення ефективного розвитку вітчизняної економіки та покращення інвестиційної діяльності в аграрному секторі. Зокрема:

- необхідність розробки державної довгострокової стратегії, направленої на соціально-економічний розвиток України;
- створення привабливих умов для залучення іноземних інвестицій;
- запровадження інноваційних проектів для розвитку інфраструктури інвестиційного ринку;
- залучення інвестицій в провідні галузі сільського господарства, для розширення конкурентоспроможності продукції, розвитку підприємництва;
- державна підтримка та направлення інвестицій в ті аграрні форми господарювання, яким потрібно здійснити оновлення основного капіталу, при умові застосування інноваційних технологій, що сприятимуть збільшенню обсягів виробництва сільськогосподарської продукції;
- для всіх інвесторів створити однакові умови інвестування та законодавчо захистити права власності та інвесторів;
- створити сприятливі умови для покращення інвестиційного клімату за допомогою податкових і неподаткових пільг, амортизаційної політики, пільгових інвестиційних кредитів;
- розробити заходи державної інноваційної політики, спрямованої на створення нормативно-правової бази, для переходу на інноваційний шлях розвитку;
- створити інноваційну інфраструктуру та підготувати висококваліфіковані кадри для здійснення інноваційної діяльності;
- удосконалити схеми стимулювання інвестиційної діяльності за регіонами України.

Висновки до розділу 3.

Досвід розвинених країн світу вказує на необхідність державної підтримки інвестиційної активності підприємств. Найпопулярнішими інструментами стимулювання інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки зарубіжних країн є: податкові пільги, податкові інвестиційні кредити, прискорена амортизація, субсидії, кредити, навчання робочої сили, фінансування наукових досліджень, впровадження інновацій.

Для покращення інвестиційного клімату в економіці України і, зокрема, в аграрному секторі економіки, потрібно створити сприятливі умови господарювання, що полягають у розробці стратегічних пріоритетів щодо покращення інвестування в контексті використання зарубіжного досвіду, удосконаленні законодавчої бази у сфері інвестиційної діяльності та оподаткування; реформування вітчизняної податкової системи. Необхідно надавати державну підтримку для здійснення інноваційних розробок, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт в аграрній сфері, підняти до світового рівня правове регулювання іноземних інвестицій.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження показали, що сільське господарство є однією із пріоритетних, стратегічно важливих галузей розвитку національної економіки. Важливим фактором ефективного функціонування та розвитку аграрного сектору економіки України є створення умов для покращення інвестиційної привабливості та формування потужної інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Як свідчить практика, вона сьогодні здійснюється переважно за рахунок власних коштів агроформувань, і є недостатньою для нормального їх функціонування.

Аналіз інвестиційної діяльності вітчизняного аграрного сектору свідчить, що незважаючи на позитивні тенденції щодо зростання обсягів інвестицій, ситуація залишається досить складною. Причинами цього є нестабільна політична та економічна ситуація, повномасштабна війна, погіршення інвестиційного клімату в державі.

Чинниками, що заважають розвитку інвестиційної діяльності в Україні та її аграрному сектору економіки виступають: нестабільність, вітчизняного законодавства, відсутність ефективних стратегічних підходів щодо покращення інвестування, високий податковий та адміністративний тиск на суб'єкти господарювання, структурні обмеження, а саме: слабка ринкова інфраструктура, не конкурентне ринкове середовище; складна процедура розподілу й отримання коштів державної допомоги; не доведена до логічного завершення земельна реформа; ускладнений доступ виробників сільськогосподарської продукції до фінансових інструментів; незбалансоване використання природних ресурсів; зміна клімату тощо.

Результати дослідження дозволили дійти наступних висновків:

1. В роботі розкрито сутність економічної категорії інвестиції, дано класифікацію інвестицій, розкрито зміст поняття та особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України.

2. Виявлено, що економічна наука має особливі підходи до трактування змісту поняття інвестиції, що обумовлено спрямованістю та специфікою

досліджень, але найбільш точним, на наш погляд, є визначення надане в Законі України «Про інвестиційну діяльність», зокрема, інвестиції трактуються «як всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект» [3].

3. Систематизація існуючих підходів щодо класифікації інвестицій дозволила класифікувати інвестиції з погляду «базових» наук мікроекономіки, макроекономіки та фінансової теорії.

4. Визначено, що інвестиційний ринок є складним ринковим механізмом, з власною внутрішньою структурною будовою, чутливою до змін зовнішнього середовища. Учасники ринку взаємодіють між собою для отримання прибутку.

5. Елементом наукової новизни є - подальший розвиток обґрунтування необхідності розробки заходів покращення інвестиційної привабливості аграрного сектору регіону за інституціональним напрямком регіональної політики і здійснення для цього комплексу економічних, соціальних та інституціональних заходів.

6. Особливості надходження капітальних інвестицій в сільське господарство України у 2010-2022 рр. були схожими на особливості їх надходжень у вітчизняну економіку. За вказаний період відбулося збільшення обсягів надходження капітальних інвестицій до аграрного сектору економіки у 4,65 рази. Прямі іноземні інвестиції в аграрний сектор економіки у 2010-2022рр. мали тенденцію до зниження.

Базисні темпи зростання прямих інвестицій в аграрний сектор економіки (за видом діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство») на початок 2022 р., порівняно з початком 2010 р. склали 224,2%.

8. У 2018-2022 роках основними джерелами капітальних інвестицій аграрного сектору економіки були: власні кошти підприємств та організацій;

кредити банків-резидентів; бюджетні кошти (державного та місцевих бюджетів).

9. Іноземне інвестування посідає особливе місце серед пріоритетів розвитку аграрного сектору України. Проте, практика свідчить, що через незначні масштаби, іноземні інвестиції не мають суттєвого впливу на його розвиток. Для покращення можливостей України із залучення іноземних інвестицій в економіку країни потрібно правильно розуміти мотиви і інтереси зарубіжних інвесторів та побудувати систему регулювання, здатну об'єднати інтереси іноземних інвесторів і економічні інтереси нашої держави. Необхідно забезпечити своєрідний баланс між обсягами внутрішнього і зовнішнього фінансування вітчизняної економіки та її аграрного сектору.

10. Досвід розвинених країн світу засвідчив, що для покращення інвестиційної діяльності аграрних підприємств необхідна державна підтримка. Найбільш популярними інструментами стимулювання інвестиційних процесів є податкові пільги, податкові інвестиційні кредити, прискорена амортизація, субсидії, кредити, підтримка депресивних регіонів та пріоритетних галузей, навчання трудових ресурсів, фінансування науки та інноваційний розвиток.

11. Першочергове значення для покращення інвестування має стабільність законодавства. При формуванні інвестиційної політики держав, значна увага надається інституціональному регулюванню, що має свої національні особливості. В одних країнах запроваджено жорсткий контроль за інвестиційними процесами, в інших – існує ліберальний підхід. У спеціалізованому законодавстві щодо інвестування, також існують відмінності: в одних країнах воно відсутнє, у інших – його суворо дотримуються.

12. В роботі окреслено стратегічні підходи щодо стимулювання інвестиційної активності вітчизняних аграрних підприємств з урахуванням зарубіжного досвіду. Узагальнюючи досвід організації державної фінансової підтримки сільського господарства у провідних країнах світу, вважаємо, для

покращення інвестування аграрного сектора економіки України потрібно врахувати такі положення зарубіжного досвіду як:

- обмін продукцією не на користь сільського господарства та його негативні наслідки мають компенсуватися аграрному сектору шляхом надання державної фінансової допомоги;

- значно збільшити обсяги державної фінансової підтримки аграрного сектору, порівняно з існуючими;

- однаковий підхід до розподілу державної фінансової підтримки серед виробників сільськогосподарської продукції, у т. ч., в залежності від показників дохідності господарств;

- надання виробникам стратегічних видів сільськогосподарської продукції, найбільш важливих для держави, додаткових субсидій тощо.

Адже, на думку вчених, покращення інвестиційного потенціалу вітчизняного аграрного сектору за рахунок збільшення обсягів кредитування, дасть змогу збільшити обсяги валової доданої вартості в сільському господарстві на 1–2,2 млрд США щорічно.

13. Проведене дослідження дозволило окреслити пріоритетні напрями покращення інвестиційної діяльності та розвитку інвестиційного ринку держави. Вважаємо, що для покращення інвестування аграрного сектора економіки України, потрібно створити сприятливі умови господарювання, зокрема:

- розробити стратегічні підходи, спрямовані на покращення інвестиційного клімату, встановити прозоре і стабільне законодавство у сфері інвестування та оподаткування;

- здійснити реформування податкової системи шляхом скорочення загальної кількості податків і зменшення ставок деяких з них, відмінити економічно необґрунтовані пільги;

- законодавче регулювання іноземних інвестицій необхідно підняти до рівня світових стандартів.

14. З метою забезпечення ефективного застосування інвестицій в аграрному секторі, передбачити державну підтримку, в тому числі, створення пільгових умов для інвестицій, пов'язаних із науковими винаходами та інноваційною діяльністю.

15. Роботу органів законодавчої влади, міжнародних організацій, підприємців необхідно направити на пошук шляхів зменшення ризиків інвестування в аграрний сектор економіки, навіть під час війни, адже активізація інвестиційної діяльності в сільському господарстві, сприяє покращенню економічної ситуації в країні.

Проведені нами дослідження показали, що Україна є привабливою для інвестицій та не стоїть осторонь світових процесів, і будь-яке порушення макроекономічної стабільності на зовнішніх ринках відгукується в нашій державі.

В нинішніх умовах особливо важливим є створення сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі України. Особлива роль при цьому належить державі, яка повинна створити всі умови для стимулювання іноземного інвестування. Це сприятиме покращанню економічного становища країни та відбудові її у повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кльоба Л. Г. Сутність, структура та елементи інвестиційного ринку України. Агросвіт. 2016. № 12. С. 12–17.
2. Прокопчук О. Т., Цимбалюк Ю. А., Мельник К. М. Інвестиційна діяльність страхових організацій в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 16. С. 5–12. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.16.5
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18.09.1991, із змінами та доповненнями. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 646. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Формування інвестиційного ринку в Україні. О. Т. Прокопчук, М. І. Мальований, Ю. А. Цимбалюк. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Економіка. Випуск 99. Частина 2 2021. С. 182-194.
5. Герзанич В.М. Основні недоліки та проблеми залучення іноземних інвестицій в Україні. Ефективна економіка. 2014. Вип. №4. С. 43–48.
6. Федоров Р. Ф. Як залучати прямі іноземні інвестиції: практ. посіб. [для українських міст та районів]. Федоров Р., Осовець О. К.: ПРООН, 2013. С. 13 21
7. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій: [Навч. посібник] / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. – К.: КНЕУ, 2000 . – 160 с.
8. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 3-тє вид., випр. та доп. – К.: Т-во —Знання, КОО, 2000. – 587с.
9. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 2 / за ред. С. В. Мочерного. Київ : ВЦ «Академія», 2001. 848 с.
10. Самюелсон П. А. Макроекономіка: [Пер. с англ.] / П. Самюелсон, В. Д. Нордгауз. - К.: Основи, 1995. - 576 с.
11. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність. К.: «Центр навчальної літератури», 2004. 376 с.

12. Стан інвестиційної діяльності підприємств України Ю. А. Цимбалюк, Н. В. Бондаренко, Т. В. Андрусшина. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Економіка. Випуск 101. Частина 2. 2022 . - С. 91-100.

13. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.

14. Основи економічної теорії: Політекономічний аспект: [Підручник] / [Климко Г. Н. , Нестеренко В. П. , Каніщенко Л. О. та ін.; за ред. Г. Н. Климка, В. П. Нестеренка]. - 2-е вид., перероб. і допов. - К.: Вища школа: Знання, 1997. - 742 с.

15. Савчук В. П. Аналіз та розробка інвестиційних проектів / В. П. Савчук, С. И. Прилипко, Е. Г. Величко – К.: Абсолют – В., Эльга, 1999. – 286 с.

16. Ємець О. І., Волошинович Х. О. Інвестиційна привабливість підприємств регіону в умовах глобалізації економіки. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. № 4. С. 132–137.

17. Гвоздецька І. Теоретико-методичні засади оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств. Збірник тез доповідей Третьої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. Тернопіль: Економічна думка, 2006.

18. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: навч. Посібник для студ. вищ. навч. закл. К. :ЦУЛ, 2003. 504 с.

19. Паньков О. Б. Управління інвестиційною діяльністю як базовий складник економічної безпеки підприємства. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2020. № 4(115). С. 90–93.

20. Сухомлин Л. В., Сакун Л. М. Інвестиційний менеджмент: опорний конспект лекцій. Кременчук: КрНУ, 2018. 145 с.

21. Феєр О. В. Управління інвестиційною діяльністю підприємств у ринкових умовах. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2016. №851. С. 140–145.
22. Абрамович І. В. Напрями активізації державної політики щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №1. С. 16–19.
23. Карпунь І. Н. Державна інвестиційна економіка та механізм її реалізації: монографія. Львів: РВВ НЛТУ України, 2011. 348 с.
24. Свистун Л. А., Мороховець І. О. Перспективи іноземного інвестування в економіку України у контексті загроз її економічній безпеці. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. № 18. С. 483–489.
25. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
26. Закон України «Про режим іноземного інвестування» № 93/96-ВР від 19 березня 1996 року URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
27. Литовченко М. В. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання з урахуванням активізації процесів злиття і поглинання підприємств в Україні / М. В. Литовченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 24 (груд.). – С. 24-27.
28. Рибіна Л.О. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки. Збірник праць Мукачівського державного університету 2017 -URL: gero.snau.edu.ua.
29. Решитько Т.В. Проблеми інвестування та кредитування аграрних підприємств України на рівні макроекономіки: зарубіжний досвід. Центральноросійський науковий вісник. Економічні науки. Випуск 6(39). 2021. С. 37- 46.
30. Ткаченко Т. П., Шевчук Н. А., Гончарук І. В. Напрями оптимізації інвестиційної діяльності підприємств. Агросвіт. 2018. № 7. С. 45-48.
31. Траханов І. П. Проблеми інвестиційного забезпечення підприємств АПК України та перспективи його розвитку. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua>

32.Ткаченко С.Є. Аналіз інвестиційної діяльності в аграрному секторі України, визначення факторів та шляхів її активізації. Економіка та суспільство. Випуск

23.2021.URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/23>

33. Магійович Р., Іваночко О. Інвестування як перспектива розвитку АПК України Вісник ЛНАУ: Економіка АПК. №27. 2020.С 58-63.

34. Інвестиційний потенціал аграрного сектору України: формування та розвиток / Мацибора Т.В. // Економіка АПК. - 2020. - № 6 - С. 49.

35. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16025>.

36.Політика щодо інвестування у сільське господарство: Україна. URL: http://www.oecd.org/globalrelations/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_UKR.pdf

37.Миценко І.М. Решитько Т.В. Реформування земельних відносин в Україні: досвід зарубіжних країн. Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. Вип. 3(37) 2020. С. 25-34.

38. Миценко І.М. Решитько Т.В. Проблеми формування ринку землі в Україні, в контексті дотримання соціальних гарантій для мешканців сільської місцевості. Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. Вип. 3(36) 2019. С. 24-36.

39. Білоусова О. С. Інвестиційний потенціал економіки України та ЄС. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2017. № 1-2. С. 60-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvhastat_2017_1-2_10 40.

40.Olesya Finagina, Larysa Prodanova, Olha Zinchenko, Ievgen Buriak, Oleksandr Gavrylovskyi, Yuliia Khoroshun. Improving Investment Management in Agribusiness. Studies of applied economics. Special issue Innovation in the economy and society of the digital age. 2021. Vol 39, No 5. DOI: 10.25115/eea.v39i5.4981.URL:

<http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4981>

41. Динаміка капітальних інвестицій в аграрний сектор економіки.
URL: <http://naas.gov.ua/>
42. Закон України «Про державну статистику» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 43, ст.608.
43. Гайдай І. Ю., Коваленко К. В. Довгострокове банківське кредитування як спосіб фінансування економічного росту. Вісник Донецького університету економіки та права. 2013. № 1. С. 140-145.
44. Бондарчук В. Д. Функціонування механізмів державного управління інвестуванням інноваційної діяльності регіону / В. Д. Бондарчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 5. – С. 10-13.
45. Макроекономічний інвестиційний процес у сільському господарстві України / Кісіль М.І. // Економіка АПК. - 2021. - № 9 - С. 19
46. Ільчук В., Шпомер Т. Інноваційно-інвестиційна діяльність АПК: сучасний стан і проблеми розвитку. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E Journal. 2017. Vol. 3. №1. pp. 108-118.
47. Резнік Н.П., Слободяник А.М., Котляров В.О. Інвестиційне забезпечення конкурентоспроможності агропромислових формувань: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 344 с
48. Назаренко І.М. Аналіз інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств регіонів України. Проблеми економіки. 2015. № 4. С. 136–143.
49. Готра В.В. Сучасний стан, фактори забезпечення та напрями активізації інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 6(168). С. 114–121.
50. Черваньов Д. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств : навчальний посібник. Київ : Знання Прес, 2003. 622 с
51. Резнік Н.П. Методологічні аспекти економічної оцінки інвестиційного клімату в Україні. URL: <https://goo.gl/miUvYz>
52. Портал USAВ Український клуб аграрного бізнесу / Український клуб аграрного бізнесу. URL: <https://goo.gl/C6hU5A>

52. Макаренко П.М., Балахнічова Л.М. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку підприємств АПК : монографія. Херсон : МУБіП, 2006. 163 с.
- 53.Мезенцева Н.І., Мороз І.М. Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві України: регіональні аспекти : монографія. Київ : Обрії, 2011. 163 с
- 54.Портал UCAB Український клуб аграрного бізнесу / Український клуб аграрного бізнесу.URL: <https://goo.gl/C6hU5A>
- 55.Онегіна В., Вітковський Ю. Інвестиції та земельна реформа в сільському господарстві в Україні. Agricultural and resource economics: international scientific e-journal. 2020. Vol. 6. № 4. С. 187–210.
- 56.Тарасевич Н. В. Напрямок розвитку банківського кредитування сільського господарства в Україні. Соціально-гуманітарний вісник. 2019. Вип. 25. С. 179-182.
57. Дем'яненко М. Я. Проблеми адаптації податкової системи до умов агропромислового виробництва. Економіка АПК. 2008. № 2. С. 17-24.
58. Жук В. М. Стан і розвиток спеціальних режимів оподаткування аграрного бізнесу. Фінанси України. 2011. № 7. С. 33-42.
59. Ринок землі створить додатково 350 тис. робочих місць. URL :<https://agropolit.com/news/15634-rinok-zemlistvorit-dodatkovovo-350-tis-robochih-mists>.
60. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
- 61.Поїк О. Агроінвестиції: глобальне бачення, локальні проблеми.URL: <https://yur-gazeta.com-agro...>
- 62.Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» URL:<https://www.eximb.com/ua/business/klientam-msb/msb-kredyty/derzhavna-programa-dostupni-kredyty-5-7-9/>

63. Панченко О. І. Ризики іпотечного кредитування та їх страхування. Фінансові дослідження. 2019. №1. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/find_2019_1_11
64. Зарубіжний досвід інвестування в агропромисловий комплекс / Н.П. Резнік // Культура народів Причорномор'я. — 2008. — № 147. — С. 77-80.
65. Кибіров А.Я. Особливості розвитку сільського господарства США. — М., 1994
66. Решитько Т.В. Світові ринки агропродовольчих товарів, участь у них України. Центральнотраїнський науковий вісник. Економічні науки. Випуск 7(40). 2021. С.115-122.
67. Решитько Т.В. Розвиток міжнародних торговельних відносин аграрного сектору економіки України в контексті євроінтеграції. Центральнотраїнський науковий вісник. Економічні науки. Випуск 9(42). 2023. С. 117-124.
68. Черевко Г.В., Гарасим П.М., Калитка Г.Б. Закордонні інвестиції в економіку Польщі // Регіональна економіка. — 1998. — №1. — С. 111-117.
69. Іваницька Г.Б. Формування регіональної інвестиційної стратегії // Вісник ЛДАУ: Економіка АПК. — 2001. — №8. — С. 161-166.
70. Кісіль М. І. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства України в стратегічній перспективі. Вісник аграрної науки. 2018. № 1. С. 78-84.
71. Модернізація матеріально-технічної бази аграрних підприємств : монографія / [Захарчук О. В., Войтюк В. Д., Могилова М. М. та ін.] ; за ред. О. В. Захарчука та В. Д. Войтюка. Київ — Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2019. 305 с.
72. Траханов І. П. Проблеми інвестиційного забезпечення підприємств АПК України та перспективи його розвитку. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/>
73. Бичихін Є. В. Залучення іноземних інвестицій у сільське господарство України на партнерських засадах в умовах децентралізації. Наукові праці НДФІ. 2017. Вип. 2. С. 132–144.

74. Поліщук Н. В. Теоретико-методичні аспекти кредитування підприємств сільського господарства за умов сталого розвитку. Бізнес-навігатор. 2018. Вип. 1(2). С. 126-129.

75. Стратегічні підходи до інвестування аграрного сектору України в сучасних умовах розвитку АПК / Калетнік Г.М., Козяр Н.О. // Економіка АПК. - 2020. - № 12 - С. 81

76. Ігнатюк В.В., Малахова Ю.А., Сукманюк В.М. Сучасні джерела фінансування інвестиційних потреб підприємства. Приазовський економічний вісник, 2020, №2 (19).. URL: <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-2-19>

77. Гоцуляк Л. В. Інвестиційна політика розвинених країн в умовах становлення інноваційної економіки. Ефективна економіка, № 9, 2014.: URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3330>

78. Шевчук І. В. Вплив податкової політики на інвестиційні процеси в Україні. Вісник ЖНАЕУ, 2015, № 1 (48), т. 2, с. 160–170

79. Руденко О.А. Особливості регулювання інвестиційних процесів та дослідження інвестиційного потенціалу в постсоціалістичних країнах. Економіка і організація управління, 2019, № 1 (33), с.85-91

80. Ю. А. Малахова, М. О. Хобта, Т. М. Гончар. Зарубіжний досвід стимулювання інвестиційної активності підприємств. Ефективна економіка. Випуск 91. Частина 2. 2021. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8655>.

81. Савлук О.В. Світовий досвід підвищення інвестиційної привабливості регіону на основі інституціонального регулювання. Вісник Хмельницького національного університету. Частина 2 т.1. 2012. С.256-262.

82. Investment activity in Ukrainian agriculture during the war: New challenges and threats. Tetiana Matsybora. // Економіка АПК. - 2023. - № 5 - С. 10-18.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структурні елементи		Інфраструктурні елементи	
	цінні папери, валюта, освіта, наука, патенти, основні фонди		інформаційні структури, банківські та небанківські установи, відповідні органи державної влади
	об'єкти		
	державна, юридичні та фізичні особи України юридичні та фізичні особи інших країн	ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РИНОК	
	суб'єкти		
	Ринкові механізми		Державний нагляд та контроль
	ціноутворення, конкуренції, нагромадження, перерозподілу фінансових ресурсів та ін.		державні норми та стандарти, ліцензування, антимонопольні заходи, система податків, державна експертиза тощо.

Рисунок А. Структурна будова інвестиційного ринку України
Джерело: [22, 23].

Додаток Б

Інфраструктурні елементи інвестиційного ринку					
Органи державного впливу					
	НКЦПФР	Нацком- фінпослуг	НБУ	Національ- ний депозитарій	Антимонопольний комітет
	Банківські установи			Універсальні комерційні банки	
9					
	Небанківські установи				
	Кредитні спілки	Страхові компанії			Пенсійні фонди
	Біржі				
	Валютна біржа	Фондова біржа			Товарна біржа
	Інформаційна складова				
	Спеціалізовані Інтернет-сайти Ділові видання			Аналітична інформація та звіти про діяльність органів державної влади, фірм, організацій, підприємств, фондів	
	Фірми, фонди, центри				
	Лізингові компанії; Ломбарди; Факторингові компанії; Саморегулюючі організації.	Консалтингові компанії; Рейтингові компанії; Депозитарні установи; Компанії з управління активами.			Інвестиційні фонди; Торговці цінними паперами; Розрахунково- клірингові палати.

Рисунок Б. Інфраструктура інвестиційного ринку

Джерело: » [23;25].

Додаток В

Специфічні фактори впливу на інвестиційний клімат	Специфічні цілі інвестиційної діяльності	Особливості інвестиційної діяльності	Напрями інвестування
-специфічність галузі; - залежність від розвитку АПК; -залежність від природно-кліматичних умов; -необхідність державної підтримки та регулювання; -потреба в інвестуванні соціальної сфери та інфраструктури.	-відтворення родючості земель; -забезпечення нормального функціонування біологічних організмів; -забезпечення продовольчої безпеки держави; -соціальний захист та забезпечення нормальних умов життя сільського населення.	-забезпечення безперервності виробництва; -необхідність фінансового оздоровлення підприємств; -суцільна необхідність технічного переоснащення; -необхідність урахування розвитку суміжних галузей в процесі інвестування сільського господарства.	-збільшення обсягів виробництва та підвищення продуктивності; - підвищення родючості земель; -підтримка біологічного потенціалу рослин і тварин; -фінансування соціальної сфери та інфраструктури; -фінансове оздоровлення підприємств -інтеграція сільськогосподарських підприємств.

Рисунок В. Особливості інвестиційної діяльності аграрних форм господарювання

Джерело: [37;38].

Додаток Д
Таблиця Д

Структура капітальних інвестицій аграрного сектору за джерелами фінансування у 2018-2020 рр., відсотків до підсумку

2018р.	всього	А	01	02	03
Освоєно (використано) капітальних інвестицій	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
коштів державного бюджету	3,94	0,18	0,10	4,16	12,34
коштів місцевих бюджетів	8,70	0,12	0,07	-	-
власних коштів підприємств та організацій	70,77	86,80	86,75	92,22	55,42
кредитів банків та інших позик	7,75	12,71	12,88	0,31	31,60
з них кредитів іноземних банків	1,43	0,09	-	-	-
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	0,93	0,15	-	-	-
коштів іноземних інвесторів	0,31	0,01	0,01		
коштів населення на будівництво власних квартир	5,99	-	-	-	-
інших джерел фінансування	1,61	0,04	-	-	-
2019р.	всього	А	01	02	03
Освоєно (використано) капітальних інвестицій	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
коштів державного бюджету	4,94	0,43	0,31	-	-
коштів місцевих бюджетів	9,05	0,18	0,14	4,68	-
власних коштів підприємств та організацій	65,43	90,83	90,91	81,56	95,59
кредитів банків та інших позик	10,77	8,51	8,58	-	-
з них кредитів іноземних банків	5,14	1,22	1,23	-	-
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	0,77	-	-	-	-
коштів іноземних інвесторів	0,75	-	-	-	-
коштів населення на будівництво власних квартир	5,20	-	-	-	-

інших джерел фінансування	3,08	0,03	-	-	-
2020р.	всього	A	01	02	03
Освоєно (використано) капітальних інвестицій	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
коштів державного бюджету	8,70	0,28	-	15,54	-
коштів місцевих бюджетів	10,38	0,09	0,01	6,54	-
власних коштів підприємств та організацій	66,53	90,65	90,82	-	-
кредитів банків та інших позик	6,64	8,61	8,72	-	-
з них кредитів іноземних банків	2,88	0,30	0,31	-	-
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	1,01	0,06	-	-	-
коштів іноземних інвесторів	0,41	-	-	-	-
коштів населення на будівництво власних квартир	4,90	-	-	-	-
інших джерел фінансування	1,42	-	0,02	-	-

Джерело: розраховано і складено авторами на основі даних [25]

– дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації, або відсутні, а тому не розраховані для таблиці;

Види діяльності аграрного сектору економіки: А – Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; 01 – Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг; 02 – Лісове господарство та лісозаготівлі; 03 – Рибне господарство. Джерело: розраховано і складено автором на основі даних [25]

Додаток Е
Таблиця Е

Динаміка капітальних інвестицій у великих, середніх і малих сільськогосподарських підприємствах, млн грн

Рік	Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		з них мікропідприємства	
	Всього	На суб'єкт	Всього	На суб'єкт	Всього	На суб'єкт	Всього	На суб'єкт
2010	578,7	44,5	7716,0	2,5	1970,2	0,0	363,8	0,01
2011	-	-	-	-	4203,9	0,1	1056,2	0,02
2012	2882,5	110,9	10849,7	3,9	5163,7	0,1	1323,0	0,02
2013	2242,3	83,0	10891,5	4,3	5380,0	0,1	1275,0	0,02
2014	1711,8	61,1	10642,4	4,2	5821,3	0,1	1525,9	0,03
2015	3798,3	131,0	14386,2	6,5	10798,6	0,2	2553,4	0,04
2016	2696,4	134,8	24887,9	11,4	21913,4	0,3	6006,7	0,10
2019	4343,3	241,3	31764,3	15,3	27155,3	0,4	6403,2	0,10
2020	8110,1	352,6	32825,5	16,5	24624,1	0,4	6071,2	0,10
2021	10936,0	321,6	29132,4	14,8	19264,6	0,3	3390,1	0,06
2021р., % до								
2010	1889,8	722,7	377,6	592,0	977,8	0,0	931,9	600,0
2020	134,8	91,2	88,7	89,7	78,2	75,0	55,8	60,0

Джерело: Складено за даними Державної служби статистики України[25].

Додаток Є

США Скорочений термін амортизації при здійсненні НДДКР. Підтримка інновацій. 100% інвестиційний податковий кредит в енергетичній галузі. Знижка з податку на прибуток на інвестиції в НДДКР. Податкові знижки на приріст інвестицій. Чітка система захисту прав інвестора.	ПОЛЬЩА Субсидування інвестицій у розмірі до 50% від максимального обсягу державних інвестицій в регіоні. Субсидування новостворених робочих місць, підготовки і навчання найманих працівників.	УГОРЩИНА Неподаткові пільги у формі безпроцентних кредитів, субсидій, гарантій для інвестиційних експорто-орієнтованих проектів. Спрощення процедури реєстрації компаній, отримання дозволів від регулюючих органів для здійснення інвестицій. Надання неподаткових пільг депресивним територіям, підвищення кваліфікації трудових ресурсів, захист довкілля.
НІМЕЧЧИНА Зниження податкового навантаження при здійсненні інвестицій. Підтримка інновацій.	ІНВЕСТИЦІЙНІ СТИМУЛИ	ВЕЛИКОБРИТАНІЯ Створення вільних підприємницьких зон, пільгові умови отримання віз і посвідки на проживання для іноземних інвесторів, диверсифікація регіональної структури залучення іноземних інвестицій. Інвестиційний податковий кредит; податкові пільги на НДДКР; прискорені норми амортизації.
КАНАДА Стимулюється проведення НДДКР. Податкові пільги для корпорацій включають: інвестиційний податковий кредит; прискорені норми амортизації; пільгові умови оподаткування активів.	КИТАЙ Стратегія залучення іноземних інвестицій, що забезпечила доступ до сучасних світових технологій, які приходять в країну разом з облаштуванням підприємств, створених виключно за рахунок коштів іноземних інвесторів. Пільговий податковий режим в окремих районах країни для виробничих підприємств, орієнтованих на експорт. Податкові пільги на інвестиції в інфраструктуру, сільське господарство, захист навколишнього середовища.	ІРЛАНДІЯ Зниження податку на прибуток до 10%, звільнення від сплати ПДВ, мита для підприємств, що створюють нові робочі місця в пріоритетних галузях. Скасування податку на прибуток на виробництво експортної продукції. Відміна на 2 роки прибуткового податку з суми, що спрямовується на створення нових підприємств. Для залучення іноземних інвесторів ставка корпоративного податку знижена з 16% до 12,5%., інвестиційний податковий кредит на рівні 100%.

Рисунок Є. Заходи стимулювання інвестиційної активності в деяких розвинутих країнах
Джерело [73-76].